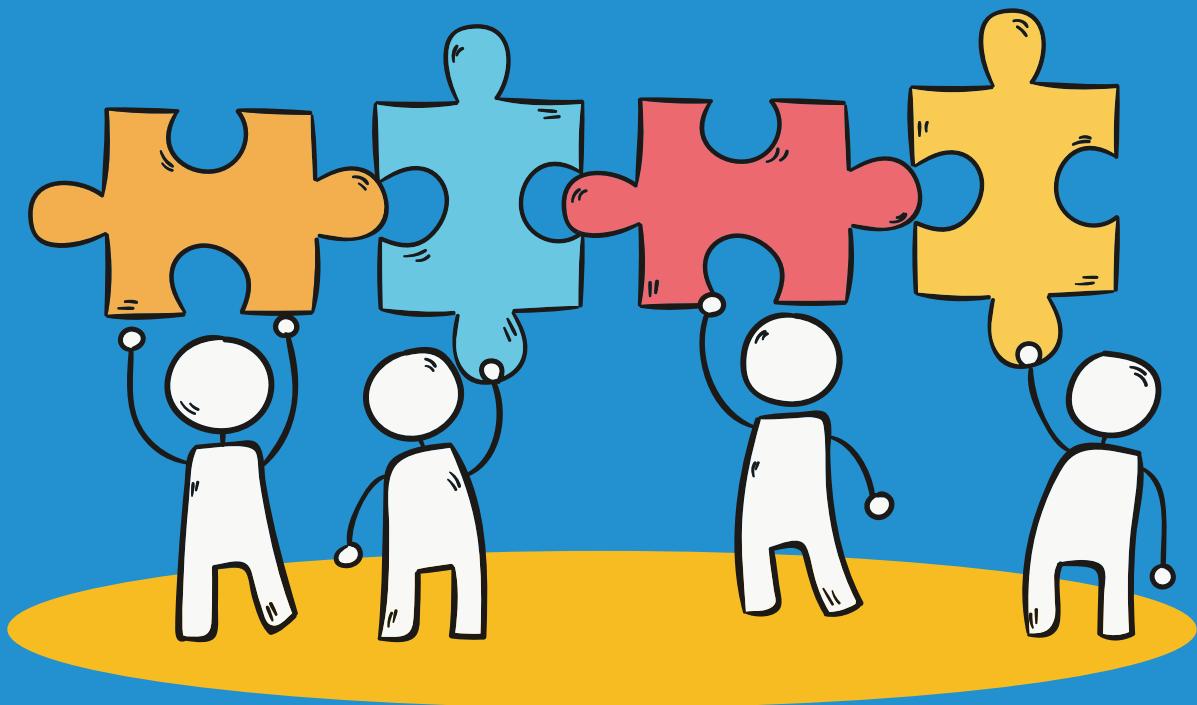

Qendra për Dialog Nansen Shkup
Nansen Qendra për Trajnim për arsim interkulturor

DORACAK PËR ARSIMTARË

**SI DERI TE ARSIMI
INTERKULTUROR**

DORACAK PËR ARSIMTARË

**SI DERI TE ARSIMI
INTERKULTUROR**

DORACAK PËR ARSIMTARË

Botues

Qendra për dialog Nansen Shkup rr. Bahar Mois 4, 1000, Shkup

Titulli

Si deri te arsimi interkulturor – doracak për arsimtarë
(titulli i origjinalit Како до интеркультурно образование – прирачник за наставници)

Autoře

Biljana Krsteska-Papiq, Sonaj Bilal, Osman Emin

Redaktor

Veton Zekolli

Përkthimi nga gjuha maqedone

Idriz Ibrahimli

Realizimi elektronik

Vane Rujkov

Copyright © 2022 Qendra për dialog Nansen Shkup Botimi i parë, viti 2022

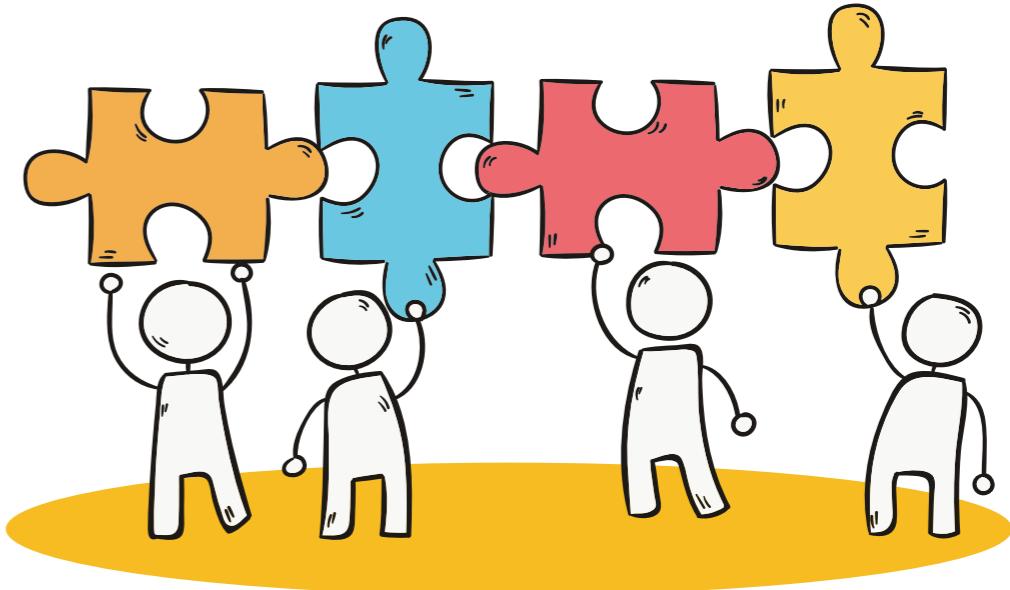
CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

XXXXXXXXXX-XXXXXX

Si deri te arsimi interkulturor / Sonaj Bilal, Biljana Krsteska-Papiq, Osman Emin - Shkup: Qendra për dialog,
2022. – 50 fq.; 25 ilustrime, A4.

ISBN-XXXXXXXXXX-XXXXXXX

COBISS.MK-ID XXXXXXXX

SI DERI TE ARSIMI INTERKULTUROR

Shkup, 2022

PËRMBAJTJA

Recensione.....	8
Hyrje.....	12
1. Çka është arsimi interkulturor?	13
2. Cilat janë qëllimet dhe detyrat e arsimit interkulturor?.....	14
3. Dimensioni interkulturor i përbajtjeve edukativo-arsimore	16
3.1 Modele dhe udhëzime për promovim të arsimit interkulturor përmes qëllimeve të lëndës së Shoqërisë (klasat 1-5.).....	18
3.2 Modele të aktiviteteve edukativo-arsimore interkulturnore	24
4. Format, metodat dhe teknikat si parakusht për arsim interkulturor	38
5. Dimensioni interkulturor i resurseve didaktike.....	39
6. Arsimi interkulturor nën prizmin e aktiviteteve jashtëmësimore	40
6.1 Praktika dhe përvoja të mira – Modeli Nansen për arsim interkulturor	41
7. Kompetencat interkulturnore	44
8. Ambienti pedagogjik interkulturor	45
9. Arsimi interkulturor dhe diversiteti kulturor në bashkësinë më të gjërë.....	46
10. Literatura	50

RECENSIONE

Pola Mekđvejn

Këshilli i Irlandës së Veriut për arsim të integruar

Jam e lumtur që jam ndër personat e parë, që e kanë lexuar Doracakun e ri për arsimtar të Qendrës për Dialog Nansen Shkup për përbushjen efektive të arsimtë interkulturnore. Ndjehem e privilegjuar që nga unë u kërkua të bëj një vështrim të këtij dokumenti. Medoemos më duhet ta uroj QDN Shkup për idetë dhe ekspertizën e përkushtuar në drejtëm të zhvillimit të këtij Doracaku avangard dhe inspirues, i cili ofron qasje në kontributin e madh, që mund ta jasin arsimtarët, duke përvetësuar një qasje të pastër interkulturnore për të realizuar mësimdhënien në shoqëri multietnike. Në pjesët e para të Doracakut është shpjeguar qartë sesi arsimi interkulturnor do të mund të bëhet transformues përmes ndikimit pozitiv, që mund të ketë në zhvillimin e mëtejmë të shoqërisë, siç është rasti me Maqedoninë. Megjithatë arsyja dhe qasjet e shpjeguara janë njësoj relevante edhe në nivel ndërkombëtar, për çdo shoqëri me diversitet, e cila kërkon të ndërtojë prosperitet, inkluzion dhe kohezion për dobi të të gjithë qytetarëve.

Ky dokument meriton lëvdata edhe për shtjellimin e arsysë së qartë për miratimin e qasjes interkulturnore në kuadër të ofrimit të arsimtë përvijimit të udhëzimit të vlefshëm dhe gradual lidhur me mënyrën e miratimit të elementit interkulturnor. Për shembull, udhëzime të qarta jepen për mënyrën sesi qasja interkulturnore do të mund të gërshtohet me programin ekzistues mësimor përmes lëndës së "Shoqërisë" për klasat I-V. Ilustrimi i tillë i qartë dëshiron që përmes njësive "Shoqërisë" të ofrimit i lidhjeve të internetit për video dhe resurseve tjera do të vlerësohet lartë nga arsimtarët e tanishëm, kur ta fillojnë ose vazhdojnë procesin e pranimit të qasjeve interkulturnore dhe implementimin tyre. Mjaft relevante është rëndësia e kompetencës interkulturnore të arsimtarëve, e cila theksohet dhe përshkruhet më tej në Doracak. Në këtë drejtëm e kam patjetër ta uroj Qendrën për Dialog Nansen Shkup për trajnimin cilësor, që vazhdojnë t'ua ofrojnë arsimtarëve në drejtëm të zhvillimit të kompetencave të tilla interkulturnore, me qëllim që të mbillet qasja interkulturnore.

Unë po ashtu jam e mahnitur, që theksi është vënë në spektrin e metodologjive interaktive, të cilat mund të miratohet për të kultivuar klimë pozitive socio-emocionale dhe për të kontribuar në zhvillimin e shkathtësive të nxënësve përmes komunikimit të hapur dhe konstruktiv; përmes zgjidhjes paqësore të konfliktit; tejkalimit të animeve, stereotipave dhe paragjykimeve; si dhe përmes kultivimit të shkathtësive për mendim kritik. Njëra nga dobitë e mëdha të këtij doracaku është mënyra sesi ai demonstron, që të gjitha shkollat dhe arsimtarët në Maqedoni do të mund të angazhohen në aktivitet interkulturnor pozitiv dhe të planifikuar, mirëpo patjetër duhet të potencohet se modeli Nansen për arsim interkulturnor ka qenë i theksuar në pjesët e mëvonshme, ku janë theksuar rezultatet jashtëzakonisht pozitive të aktiviteteve jashtëmësimore të këtij modeli.

Unë kam admirim të madh për ata, që kanë dhënë mund dhe kanë ofruar kreativitetin e tyre në përpilimin e këtij dokumenti. Ishte kënaqësi të ndaj kohë, ta lexoj këtë dokument dhe me kënaqësi do t'i inkurajoj edhe të tjerët ta lexojnë atë. Në fakt, iu dëshiroj fat të mirë të gjithëve punonjësve arsimorë, pasi që ata janë personat që do ta gjallërojnë këtë Doracak në ambientet e klasave, shkollave dhe bashkësive. Zbatimi i elementeve të Doracakut, nga një spektër i gjërë i punonjësve arsimor, ka potential të ndikojë pozitivisht në inkurajimin e kuptimit të ndërsjellë dhe rritjes së bashkëpunimit ndërmjet anëtarëve të bashkësive të ndryshme etnike, të cilat e përbëjnë shoqërinë e Maqedonisë, me çka jepet një kontribut i qëndrueshëm drejt një së ardhme pozitive të Maqedonisë.

Prof. dr. Vera Stojanovska

Doracaku për arsimtarë - *Si deri te arsimi interkulturnor*, është i shtjelluar në pajtim më Konceptin për arsim interkulturnor, i cili ofron udhëzime dhe zgjidhje të qarta për mënyrën sesi do të mund të transformohet sistemi edukativo-arsimor në Republikën e Maqedonisë dhe si të plotësohet me orientime dhe vlera interkulturnore. Pra Doracaku është hartuar me qëllim që t'i njoftojë arsimtarët me postulatet themelore të arsimtë interkulturnor, por edhe t'i ndihmojë atyre në krijimin e iniciativave të ndryshme edukativo-arsimore me emblemën interkulturnore.

Pika nismëtare e Doracakut është përkufizimi i arsimtë interkulturnor dëshiron që të parimeve globale, të cilat duhet t'i ndjekin arsimtarët gjatë sajimit dhe planifikimit të qasjeve të ndryshme në realizimin e arsimtë interkulturnor në mjedisin shkollor. Në këtë kontekst, janë theksuar qëllimet dhe detyrat globale të arsimtë interkulturnor, të cilat arsimtarëve iu ofrojnë platformë të gjërë, në bazë të së cilës do të mund të zhvillojnë dhe ndërtojnë iniciativa të ndryshme edukativo-arsimore me emblemën interkulturnore.

Në funksion të ofrimit të kontributit pozitiv drejt fuqizimit të ndikimit të aspektit interkulturnor të mësimdhënies, në Doracak janë dhënë udhëzime dhe rekomandime për promovim të arsimtë interkulturnor në kuadër të përbajtjeve të përkufizuara në programet mësimore të lëndëve Shoqëri nga klasa I deri në klasën V. Po ashtu, janë ofruar edhe disa punime të përgatitura për orët mësimore të lëndëve të ndryshme mësimore, në të cilat ka modele të mundshme të aktiviteteve interkulturnore edukativo-arsimore, të cilat janë udhëzues i shkëlqyeshëm, motivues dhe stimulues i arsimtarëve drejt pasurimit të mësimdhënies së rregullt me vlera interkulturnore.

Falë rëndësisë së përzgjedhjes së drejtë të formave, metodave dhe teknikave, të cilat janë parakusht për arsim interkulturnor, arsimtarët kanë mundësi që përmes këtij Doracakut të njoftohen me katër parimet themelore metodike, të cilat duhet t'i ndjekin gjatë zgjedhjes së formave, metodave dhe teknikave, si dhe modalitetave të tyre në funksion të realizimit të dimensioneve interkulturnore në praktikën shkolllore.

Për realizim të suksesshëm të aktiviteteve me karakter interkulturnor është e rëndësishme edhe cilësia e resurseve didaktike, të cilat përdoren për atë qëllim. Në këtë drejtëm janë potencuar resurse të llojillojshme didaktike, të cilat ofrojnë të dhëna për realizim të aktiviteteve të ndryshme me karakter interkulturnor. Resurset e potencuara mund t'i ndihmojnë arsimtarëve pasurim interkulturnor me përbajtje të ndryshme mësimore.

Arsimi interkulturnor si komponent i posaçëm strukturor dëshiron që të realizohet nën prizmin e aktiviteteve jashtëmësimore. Këtu është fjalë për nevojën e inicimit, organizimit, implementimit dhe koordinimit të më shumë lloje të aktiviteteve jashtëmësimore, me çka do të pasurohej cilësia e jetës interkulturnore në shkollë. Në kontekst të kësaj, shkurtimisht është prezantuar *Modeli Nansen për arsim interkulturnor*. Ky model në Republikën e Maqedonisë mundëson integrim të suksesshëm të nxënësve, prindërve dhe arsimtarëve të bashkësive të ndryshme etnike përmes procesit bashkëkohor edukativo-arsimor, të bazuar në shumë projekte dhe aktivitete mjaft diversive edukativo-arsimore. Ky model i arsimtë interkulturnore përmes një integracione të tilla që do të realizohen në vlerat multietnike, dygjuhësinë dhe njëkohësisht e promovon dhe mbështet bashkëpunimin ndërmjet nxënësve, arsimtarëve dhe prindërve, të bazuar në respektimin e dallimeve, duke ndërtuar një bashkësi kohezive. Në këtë pjesë përbajtjesore në formë të theksuar sintetike janë prezantuar praktikat dhe përvojat e mira nga realizimi i deritanishëm i aktiviteteve jashtëmësimore sipas *modelit Nansen për arsim interkulturnor*, të cilat janë shembull i mirë për arsimtarët për ndërtim të praktikave të suksesshme jashtëmësimore.

Tërësi të posaçme dhe logjikisht të rrumbullakuar paraqet pjesa, në të cilën prezantohen kompetencat, të cilat duhet t'i posedojnë arsimtarët, që të mund me sukses të realizojnë dialog interkulturor në procesin edukativo-arsimor dhe ta afirmojnë interkulturalizmin ndërmjet nxënësve.

Në Doracak është elaboruar edhe nevoja për krijim të ambientit dhe rregullim të hapësirës, e cila duhet të dizajnohet me fryshtëzime kozmopolite, ndonëse janë dhënë edhe qasje të arsimtarëve për transformim të suksesshëm të klasave dhe hapësirës shkollore në mjedisin interkulturor, ku do të prezantohen dhe do të promovohen dallimet në mënyrë pozitive.

Në funksion të fuqizimit të procesit për mbështetje të Konceptit për arsim interkulturor në veçanti është i rëndësishëm realizimi i bashkëpunimit me prindërit e përkatesive të ndryshme etnike. Për këtë arsyenë Doracak është theksuar roli i shkollave në iniciimin e bashkëpunimit me prindërit përmes formave të ndryshme organizative, por edhe me autoritetet lokale në krijimin dhe zhvillimin e strategjive për mbështetje të diversitetit kulturor në shkollat multietnike.

Duke pasur parasysh gjithë përbajtjen e trajtuar në Doracak, mund të konstatohet se ai përmban mbështetje mjaft të mirë didaktike për arsimtarët në ndërtimin e ideve të reja në funksion të integrimit të dimensionit interkulturor në procesin edukativo-arsimor. Përbajtjet e përfshira dhe shqyrtuara në të, plotësisht e jepin përgjigjen në pyetjen – Si deri te arsimi interkulturor? Përbajtjet në fjalë në mënyrë subtile i inkuadrojnë arsimtarët në arsimin interkulturor, mirëpo edhe në njëfarë mënyre ndikojnë në mënyrë motivuese për implementim të tyre në praktikën shkollore.

Marrë në përgjithësi, Doracaku për arsimtarë – *Si deri te arsimi interkulturor*, paraqet nxitje novative dhe lehtësim të madh dhe motivacion për arsimtarët në disenjimin e aktiviteteve dhe përbajtjeve të shumëllojshme edukativo-arsimore, përmes së cilëve do t'i kultivojnë marrëdhëniet interkulturore dhe proceset integruese, si dhe do t'i promovojnë dallimet kulturore, duke krijuar ura të bashkimit në kontekstin më të gjerë shoqëror multietnik dhe multikulturor. Njashtu në kontekstin përbajtjesor ky Doracak paraqet burim të vlefshëm të informacioneve në lidhje me aspektet didaktiko-metodike, të cilat janë relevante për realizimin cilësor dhe efikas të procesit të arsimit interkulturor në praktikën shkollore.

Prof. dr. Hana Saliu

Në Doracakun për arsimtarë të përgatitur nga Qendra për dialog Nansen në Shkup, i paraparë për avancimin e punës së mësimdhënësve, qartë janë përkufizuar dhe sqaruar konceptet e multikulturalizmit dhe interkulturalizmit. Në mënyrë të qartë është përkufizuar arsimi interkulturor, si dhe qëllimet dhe objektivat e tij, të cilat do të jenë të dobishme për mësimdhënësit për të përshtatur qëllimet e tyre të programit duke inkuadruar elemente interkulturore.

Ky Doracak, përveç që do të jetë i dobishëm për mësimdhënësit, ai gjithashtu mund të përdoret nga stafi tjeter i shkollës si dhe jashtë së cilës janë drejtoret, ekipi profesional, prindërit si një udhërrëfyes për mënyrën se si ata mund të kontribuojnë në përmirësimin dhe begatimin e sistemit edukativo-arsimor duke rezultuar me shkolla ku toleranca, bashkëpunimi dhe komunikimi i ndërsjellë janë shumë të zhvilluara, ndërsa paragjykimet, stereotipat dhe konfliktet nuk ekzistojnë.

Për të arritur këto qëllime, është e domosdoshme të fillohet me edukimin e mësimdhënësve dhe të gjithë atyre që punojnë në sferën edukativo-arsimore, në mënyrë që ata të mund të edukojnë breza të rinj, të cilët do të rriten me një mentalitet interkulturor.

Aneta Kazioska, Mirushe Xhaferi

Tandemi i mësimdhënësve me eksperiencë shumëvjeçare në realizimin e modelit Nansen për arsim interkulturor pranë Sh.f.K "Goce Dellçev" Gostivar

- Doracaku sukseshëm sqaron rëndësinë arsimit interkulturor duke përkufizuar dallimin mes multikulturalizmit dhe interkulaturalizmit. Rishikohet rëndësia duke theksuar levërditë nga komunikimi i ndërsjellë mes dy etniteteve të ndryshme, e ajo është respektimi i shumë aspekteve. Doracaku i zbulon sfidat e arsimit interkulturor. Na njofton me procesin e integrimit në sferën e arsimit, na i zbulon llojet e integrimit nëpërmjet arsimit dhe qëllimit të tij për zhvillimin e njerëzimit.
- Doracaku për arsimtarë me anë të udhëzimeve dhe zgjidhjeve të ofruara, përmirëson procesin arsimor me një orientim dhe vlera interkulturore. Nga qëllimet dhe objektivat e doracakut, në mënyrë të qartë mund të shihet rëndësia e arsimit interkulturor. Rëndësia e arsimit interkulturor perceptohet në përbajtjet përmes promovimit të tolerancës, besimit të ndërsjellë, respektit, barazisë, mosdiskriminimit në komunitetet dhe mjediset multikulturore. Ky doracak shpjegon rëndësinë e arsimit interkulturor që ofron hapësirë për pasurimin e procesit edukativo-arsimor përfundimtar, menaxhmentin e shkollës, ekipin profesional të QDN Shkup, autoritetet lokale udhëheqëse dhe subjekteve tjera.
- Doracaku nxit për formulimin e shumë iniciativave dhe aprovin e aktiviteteve të përbashkëta jashtëmësimore, aktiviteteve të lira, ekskursioneve, njohja me nxënësit, shoqërimi, respekti i ndërsjellë, respektimi i përbashkët i paraleleve, korridoreve dhe oborrit të shkollës dhe si të përgatitim gjeneratat e reja përfundimtar. Është aktiv roli permanent i bashkëpunimit me prindërit, menaxhmentin e shkollës, ekipin profesional të QDN Shkup, autoritetet lokale udhëheqëse dhe subjekteve tjera.
- Doracaku ndikon pozitivisht në përmirësimin e qëllimeve të programit me komponentë interkulturore. Përpos aktiviteteve jashtëmësimore dhe disa përbajtjeve edukativo-arsimore prej të gjitha fushave programore, doracaku ndihmon në pasurimin e aktiviteteve nga aspekti interkulturor, përfundimtar, si dhe një jetësë më të mirë në rrethinë e cila paraqet burim të diversitetit. Roli i këtij doracakut është qasja novative në zbatimin e procesit edukativo-arsimor si dhe ndërtimi i një ekipi shkollor harmonik dhe kompakt.
- Ky doracak me përbajtjen e tij do ju kishte ndihmuar te gjithë praktikantëve edukativo arsimorë në dhënien e shumë iniciativave me parashenjë interkulaturalizmin. U jep kahe arsimtarëve se si mund të pasurohen disa përbajtje nga të gjitha fushat programore me vlerë interkulturore dhe realizimin e tyre, përkrahje, plotësim, shtytje, integrim, bashkëpunim konstruktiv në ekip. Doracaku mundëson zhvillimin e aftësive, dialogun ndërmjet nxënësve nga etnitete të ndryshme dhe bashkëpunimin.
- Doracakun ua rekomandoj mësimdhënësve për shkak se përbajtja e tij udhëzon se si të realizohet planifikimi dygjuhësor në tandem si dhe zbatimi i tij, ndërveprimi dhe bashkëpunimi reciprok. Ofron zgjedhje të shkëlqyera për organizimin e përbajtjeve të pasura motivuese, aktivitete kreative me lojë përfundimtar, bashkëpunim konstruktiv me prindërit. Qëllimet dhe detyrat janë paraqitur në mënyrë të sistemuar, me nxitjen e të gjitha llojeve të diversitetit kulturor, gjuhësor, gjinor, social, etnik dhe fetar.

HYRJE

Republika e Maqedonisë është shoqëri multietnike. Struktura heterogjene etnike e popullsisë është tregues se prioritet në arsim duhet të jetë mbështetja e iniciativave konstruktive për promovim të idesë së arsimit interkultural, si lidhje themelore për bashkëpunim dhe komunikim ndërmjet bashkësive të ndryshme etnike. Sistemi arsimor i RM-së gjendet para një sfide të madhe për zhvillim të parakushteve për arsim interkultural, si një qasje afatgjate edukativo-arsimore me plan, e cila do t'i përgjigjet nevojave të kontekstit tonë shoqëror, ku në të njëjtën hapësirë bashkëjetojnë më shumë bashkësi etnike dhe pritet në vazhdimësi të zhvillojnë lidhje dhe relacione kulturore në më shumë drejtime.

Arsimi interkultural, si filozofi dhe si qasje, duhet të jetë mjeti kryesor në procesin e iniciimit dhe mbështetjes për ndërtim të marrëdhënieve interaktive dhe harmonike në bashkësi.

Për shkak të barazimit të shpeshtë është e domosdoshme të kufizohen nocionet: shoqëri/arsim multikulturalor dhe interkulturalor.

Multikulturalizmi versus interkulturalizmit në fakt nënkupton se kemi të bëjmë me dy koncepte shoqërore, ndërmjet të cilëve vërehet dallim i rëndësishëm cilësor, gjegjësisht dallon shkalla e interaksionit ndërmjet grupeve të ndryshme kulturore në kuadër të një bashkësie shoqërore.

Multikulturalizmi thekson ekzistimin e më shumë kulturave në një hapësirë gjeografike, të cilat nuk kanë medoemos kontakt dhe bashkëveprim të përditshëm dhe të vazdueshëm. Nga ana tjetër interkulturalizmi nënkupton raporte dhe lidhje të hapura të bashkëveprimit ndërmjet grupeve të ndryshme kulturore, nacionale etj., të cilat besojnë dhe njëkohësisht promovojnë vlera sic janë: toleranca, respekti i ndërsjellë, barazia, dhe komunikimi i hapur.

Arsimi interkultural duhet të organizohet me qëllim që të realizohet detyra e ndarë në më shumë shtresa, gjegjësisht, arsimi për empati, solidaritet, respekt interkulturalor dhe mënyra të të menduarit jonacionalist (Essinger, 1987). Pra ky lloj i arsimit ka të bëjë me bashkin, solidaritetin, tolerancën e ndërsjellë, ndihmën, besimin dhe vlerat tjera humane. (Koncepti i arsimit interkultural, 2016).

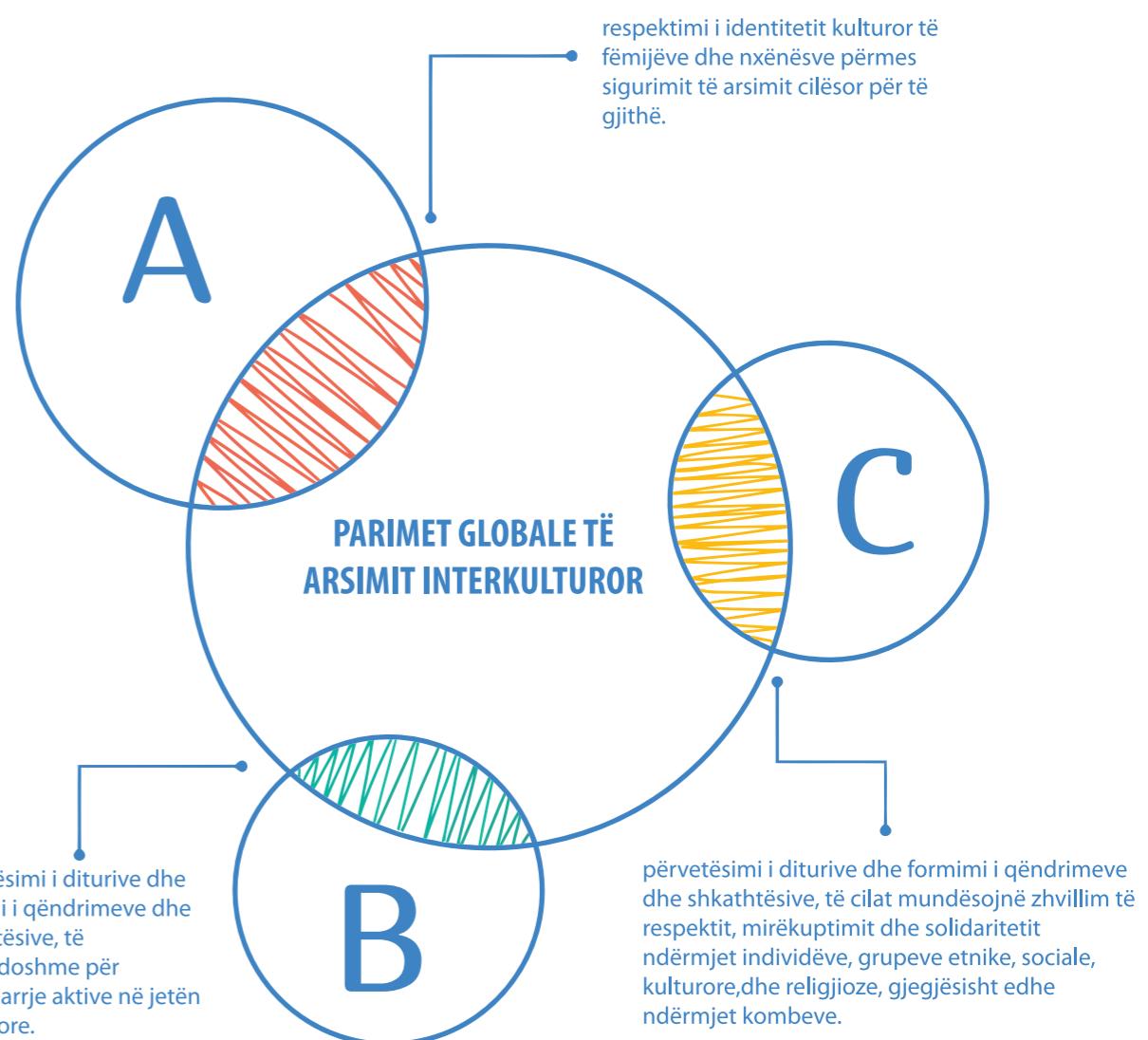
Mu për këtë arsy, arsimi interkultural duhet të perceptohet si nevojë për shoqërinë tonë, sepse në të duhet të dallohet mundësia për përballje me sfidën në gjetjen e raportit optimal të ndërsjellë ndërmjet diversiteteve kulturore dhe kohezionit shoqëror.

Duke u nisur nga nevoja për avancim të realiteti multietnik dhe multikulturalor në shtet, kah fundi i vitit 2015 Qendra për Dialog Nansen Shkup e përpiloj Konceptin për arsim interkulturalor në Republikën e Maqedonisë, që si dokument zyrtar dhe zhvillimor i shtetit (i miratuar nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës së RM-së) jep hapësirë për fiskalërim të procesit edukativo-arsimore në drejtim të fuqizimit të komunikimit, bashkëpunimit dhe mirëkuptimit ndërmjet anëtarëve të bashkësive të ndryshme etnike në entitet edukativo-arsimore.

Koncepti për arsim interkultural ofron udhëzime të qarta dhe zgjidhje si mund të transformohet dhe avancohet sistemi edukativo-arsimor në R. e Maqedonisë me orientim dhe vlera interkulturore. Në bazë të elementeve strukturore të këtij koncepti edhe ky Doracak është formësuar në mënyrë përbajtjesore, me qëllim që të ndihmohen të gjithë praktikuesit edukativo-arsimore në krijimin e një mori iniciativash me dimension interkulturalor.

1. Çka është arsimi interkultural?

Arsimi interkultural paraqet sistem të më shumë qasjeve edukativo-arsimor sistematike, të planifikuara, afatgjata dhe subtile, me qëllim që të promovohet çdo lloj i shumëlojshmërive, tjetri si koncept, gjegjësisht diversiteti gjuhësor, gjinor, social, etnik dhe fetar, që do të ndikojë pozitivisht ndaj sensibilizimit të të gjithë subjekteve edukativo-arsimore për njohje, respektim dhe jetë cilësore në bashkësi, e cila është burim i një sërë dallimesh.

(Koncepti për arsim interkultural, 2016)

Këto parime paraqesin udhërrëfyes gjatë planifikimit të qasjeve të ndryshme në realizimin e proceseve integruese në mjediset shkollore multikulturore, andaj duhet të përfshihen në praktikën edukativo-arsimore me mjeshtri dhe në mënyrë subtile, që të mund të arrihen gjendjet e dëshiruara.

2. Cilat janëqëdlimet dhe detyrat e arsimit interkulturore?

Qëllimet e arsimit interkulturore duhet ta iniciojnë ndryshimin dhe avancimin e praktikës edukativo-arsimore në Republikën e Maqedonisë përmes transformimit personal dhe institucional, si bazë për ndryshime më të gjera shoqërore për të ardhmen.

Qëllimet globale të arsimit interkulturor janë:

- Ndërtimi i politikave arsimore dhe strategjive për mundësi të barabarta për të gjitha sferat e veprimtarisë edukativo-arsimore;
- garantimi i të drejtave të seclit individ në kontekst të diversitetit kulturor;
- promovimi i tolerancës, besimit të ndërsjellë, respektit, barazisë dhe mosdiskriminimit në bashkësitetë dhe mjediset multikulturore;
- mundësimi i participimit social të seclit individ në bashkësinë interkulturore;
- kultivimi i dialogut ndërmjet subjekteve edukativo-arsimore me përkatesi të ndryshme etnike, gjinore, sociale, kulturore, fetare dhe gjuhësore;
- realizimi i kohezionit social dhe bashkëjetesës paqësore.

Qëllimet globale të arsimit interkulturore bazojnë operacionalizimin dhe realizimin e tyre të drejtpërdrejtë në këto **detyra**:

- **ndërmarrja e iniciativave integruese, interkulturore me karakter edukativo-arsimor në përputhje me nevojat reale të shkollave multikulturore;**
- **zhvillimi i mekanizmave dhe praktikave për veprim të paanshëm dhe jodiskriminues në të gjitha segmentet e procesit edukativo-arsimor;**
- **sigurimi i kushteve për krijim të diversitet multilingual dhe kulturor në entitet parashkollore dhe nëpër shkolla;**
- **zhvillimi i shkathtësive për komunikim të hapur, të drejtpërdrejtë dhe konstruktiv si dhe për bashkëpunim ndërmjet subjekteve edukativo-arsimore;**
- **aftësimi i të gjithë nxënësve në procesin edukativo-arsimor për zgjidhje paqësore dhe transformim të situatave konfliktuale;**
- **sensibilizimi i subjekteve në sferën edukativo-arsimore përnjohje të burimeve të paragjykimeve dhe stereotipave, si dhe disenjimi i strategjive për tejkalim të suksesshëm të tyre;**

- **zhvillimi i empatisë ndaj tjetrit, si bartës i tipareve të ndryshme kulturore, sociale, gjuhësore, fetare;**
- **nxitja dhe kultivimi i mendimit kritik në veprimtarinë edukativo-arsimore si faktor për krijimin e ambientit shoqëror demokratik, social dhe të drejtë;**
- **krijimi i mjedisit të sigurt interkulturore dhe inkluziv parashkollar dhe shkollar.**
- **krijimi i formave të ndryshme të bashkëpunimit interkulturore ndërmjet institacioneve edukativo-arsimore dhe bashkësës lokale. (Koncepti për arsim interkulturore, 2016.)**

Nga qëllimet dhe detyrat e theksuara, është evidente se sa është e gjerë platforma në bazë të së cilës mund të zhvillohen dhe ndërtohen iniciativa dhe qasje të ndryshme edukativo-arsimore, duke filluar nga arsimi parashkollar, e deri te arsimi sipëror, si elemente të arsimit interkulturore.

Fjala ështëpër arsim, i cili kurrenuk mund të organizohet si lëndë re (plotësuese) mësimore, e as të shtrihet nëpërbajtje të njelënde mësimore. Ky lloj i arsimit paraqet proces të vazhdueshëm, në të cilin prioritet është veprimtaria arsimore dhe ndikimi ndaj zhvillimit, ndërtimit të shkathtësive jetësore, të cilat janë parakusht për bashkëjetesë cilësore në bashkësinë tonë shoqërore. Mu për këtë arsyen arsimi interkulturore nuk mund dhe nuk guxon të organizohet me qëllim që të përvetësohen dituri të reja për tjetrin, por si proces i ndërtimit të vlerave, qëndrimeve, shkathtësive, empatisë, tolerancës etj. Arsimi interkulturore duhet të jetë prezent në të gjitha ciklet e arsimit, por gjithsesi të ketë karakter përkates edukativ dhe përbajtjesor, të përshtatur ndaj nevojave të kategorive të ndryshme të moshave të nxënësve.

Arsimi interkulturore nuk mund të shtrihet nënjeose disa sfera tematike, fusha mësimore ose situata problemore e tregashme (p.sh. me rastin e kremit të evenimenteve të caktuara, festave etj.), por nevojitet krijim permanent i stimulimeve edukative interkulturore për fëmijët në drejtim të sensibilizimit të tyre interkulturore dhe ndërtimit të ndjeshmërisë interkulturore. Te një numër i caktuar i praktikuesve mund të haset dyshim se është e mundshme të arrihet dhe të realizohet arsimi interkulturore nëpër të gjitha lëndët dhe fushat mësimore, duke aluduar në përbajtje me më shumë të dhëna të fushës gjuhësore-artistike, gjegjësish asaj shoqëro-humaniste. Megjithatë nuk duhet të anashkalohet fakti që edhe fusha matematiko-natyrore ofron një mori përbajtjesh, të cilat do të mund të fisnikërohen me komponentë interkulturore (p.sh. përmes resurseve të llojlojshme didaktike; incimit të situatave problemore, të cilat do ta inkurajojnë dhe nxisin mësimin bashkëpunues; kontaktin me kultura tjera dhe të arriturat e tyre shkencore etj.).

Njëkohësisht duhet të theksohet se nuk mund të konsiderohet që është prioritet i procesit edukativo-arsimor të nxënësve me moshë më të vogël kalendarike, përkundrazi **arsimi interkulturore duhet të zhvillohet në të gjitha ciklet e arsimit.** Kompetencat interkulturore janë të domosdoshme për nxënësit në arsim të mesëm, por edhe për studentët, si protagonistë të ardhshëm aktivë në mjediset e tyre lokale të punës.

Shpeshherë sipas vlerësimeve të praktikuesve edukativo-arsimor konsiderohet se përmes veprimtarisë edukative interkulturore në mësimin e rregullt do të merret shumë kohë, gjegjësish do të anashkalohen përbajtjet mësimore me karakter obligator. Përkundrazi, arsimi interkulturore, i cili realizohet në mënyrë të planifikuar, sistematike dhe të rregullt mund nga njëherë të integrohet në një lojë të shkurtër hyrëse, në ndonjë aktivitet përfundimtar që zhvillohet me nxënësit në grupe ose në dyshe, si pjesë e ndonjë situate problemore ose mund me shkathtësi të futet përmes një video sekuese të shkurtër, pikës muzikore, serisë së fotografive, ose ndonjë lloj të caktuar të resurseve tjera didaktike etj.

Për të shmangur improvizimet e mundshme në funksionalizimin e qëllimeve dhe detyrave të edukimit interkulturor, është e nevojshme **tekrijohet një qasje profesionale, e planifikuar dhe ekipore ndërkurrikulare** nga stafi mësimdhënës, shërbimet profesionale dhe udhëheqësia e shkollës, të cilat p.sh. në nivel të aktive profesionale do të hartojnë plane të përbashkëta për arsimin interkulturor, të cilat më pas do janë komponentë të strukturuar të strategjive interkulturore (afatshkurtra dhe afatgjata) të vetë shkollave.

Natyrisht, duhet të theksohet se edukimi interkulturor, si politikë edukative, por edhe si një qasje edukativo-arsimore, përmes synimeve dhe detyrave të caktuara globale duhet të ketë ndikim gjithëpërfshirës pozitiv dhe transformim të të gjitha aspektave të punës arsimore, siç janë:

- ▶ përbajtje për punë
- ▶ forma, metoda dhe teknika të mësimit dhe mësimdhënies,
- ▶ libra, materiale, dhe mjete tjera të punës,
- ▶ aktivitete jashtëmësimore
- ▶ kompetencat e subjekteve edukativo-arsimore,
- ▶ ambient i institucioneve edukativo-arsimore,
- ▶ lidhshmëria e institucioneve edukativo-arsimore me bashkësinë më të gjerë.

Në vazhdim do të shpalosen të gjitha aspektet ndaj të cilave punonjësit edukativo-arsimor do të mund të kenë ndikim pozitiv.

3. Dimensioni interkulturor i përbajtjeve edukativo-arsimore

Gjatë operacionalizimit të qëllimeve dhe detyrave të edukimit interkulturor, sfidë e madhe, për praktikuesit e veprimtarisë edukativo-arsimore, është se si ta zbulojnë, përzgjedhin, formësojnë, realizojnë dhe vlerësojnë me sukses përbajtjen, duke ruajtur me shkathtësi komponentin interkulturore.

E theksuan se filozofia e arsimit interkulturor duhet të integrohet në përbajtjet e të gjitha lëndëve mësimore, me çka në vazhdimësi do të promovoheshin aspektet e ndryshme të kulturave, gjuhëve, traditave, vlerave etj., duke mos u kufizuar vetëm në kontekstin lokal, por duke i prezantuar edhe ato në nivel global.

Analiza e përbajtjeve të programeve ekzistuese mësimore (si për lëndët e detyrueshme, po ashtu edhe për lëndët zgjedhore), të shpie në përfundimin se ato mundësojnë përfshirje të elementeve interkulturore si rezultat i përpunimit të përbajtjeve të dhëna me dimension interkulturor. Edukimi interkulturor plotësisht do ta humb kuptimin dhe rolin e vetë në qoftë se reduktohet në prezantimin dhe mësimin përmendësh të informacioneve faktike në lidhje me kulturat, gjuhët, traditat e kështu me radhë. Pra është një proces i gjatë i zhvillimit të ndjeshmërisë interkulturor të nxënësve, i cili shpie drejtërsëdrejti në përfundim se do të jetë plotësisht e pajustifkuar, e palogjikshme dhe e gabuar qasja, nëse pritet që të mund vlerësohen në mënyrë sasiore dhe numerike njohuritë e përfititura interkulturore nga nxënësit. Në pajtim me detyrat globale, edukimi interkulturor, duhet t'i përgatitë gjeneratat e reja të jetojnë në mëdise, që mbajnë shenjën e diversitetit, në sajë të cilësisë së qëndrimeve të ndërtuara të vlerave dhe aftësive interkulturore.

Detyra kryesore e procesit edukativo-arsimor duhet të jetë plotësimi i vazhdueshëm i përbajtjeve ekzistuese edukativo-arsimore nga një perspektivë interkulturore në të gjitha fushat programore gjatë gjithë vitit shkollor, por në anën tjetër kjo nuk duhet të reduktohet në improvizim me dimensionin interkulturor, duke e imponuar atë, me çdo kusht, në çdo orë mësimore. Veprimi edukativ interkulturor i personelit edukativo-arsimor nënkupton një sërë aktivitetesh për të cilat nuk ka nevojë të potencoher, ose theksohet se janë aktivitete interkulturore. Ndikimi permanent i edukimit do të bëjë sensibilizim dhe do ta stimulojë ndjeshmërinë e nxënësve ndaj dallimeve. Shpeshherë nuk ka nevojë që nxënësve t'u theksohet se kemi të bëjmë me element interkulturor, por duhet mbështetur kureshtja e tyre, interesat, qëndrimi pozitiv ndaj dallimeve të karakterit të ndryshëm, me çka njëkohësisht mundësohet edhe procesi i transformimit të stereotipave dhe paragjykimeve.

Të shumta janë qasjet e mundshme, duke filluar nga situatat stimuluese edukativo-arsimore, resurset didaktike, dizajni pedagogjik i hapësirës në klasë etj.

Do të theksojmë shembuj të qasjeve të mundshme, të cilat assesi nuk do të duhej të kuptohen si të vetme dhe përfundimtare, p.sh.:

- prezantimi dhe simulimi i zakoneve, besimeve dhe traditave të ndryshme;
- prezantimi i muzikës, picturave, letërsisë, folklorit, prezantimi arkitektonik e të ngjashme si dhe prezantimi trashëgimisë botërore;
- zgjidhja e situatave problelore me shenjë interkulturore;
- Realizimi i lojërave të ndryshme të oratorisë, aktiviteteve sportive, muzikore etj. (me prejardhje të ndryshme kulturore);
- prezantime të gjuhëve, alfabeteve, simboleve të ndryshme;
- organizim i vizitave të institucioneve të ndryshme kulturore, vizita në familje etj.
- përgatitja e artikujve ushqimor tipik për kultura të ndryshme etj.

Ekziston një numër i madh i qasjeve të mundshme, përmes të cilave përbajtjet e detyrueshme mësimore mund të janë në favor të arsimit interkulturor, mirëpo njashtu në anën tjetër hapet dilema nëse me një fushë të tillë aq të gjerë të veprimit nuk po krijohet hapësirë për improvizim dhe ndikime negative të programit mësimor të fshehur. Prandaj duhet theksuar se kompetencat interkulturore të stafit arsimor janë parakusht themelor për realizimin e suksesshëm të kësaj detyre komplekse arsimore. Ne ato do t'i japim në detaje, në vijim të këtij doracaku.

Në drejtim të prezantimit të disa modeleve të suksesshme të pasurimit interkulturor të përbajtjeve mësimore, do të ofrojmë disa zgjidhje programore, të cilat janë nxjerrë në bazë të përbajtjeve të lëndës së shoqërisë (të paraparë me planin ekzistues mësimor për të gjitha pesë klasat në shkollën fillore).

Patjetër duhet tethksohet se ky lloj i intervenimeve interkulturore, temirëpritura nëkuadër të gjitha programeve mësimore për lëndët e identikuara "shëti mundshëm. Sigurisht qeekzistojnë qëdlime programore, t'cilat mëshpesh mund t'evanchohen me njëkomponent interkulturor, pë dallim nga disa qëdlime tjera mëspecifike.

Natyrisht, ato janë vetëm një nga qasjet e shumta të mundshme në promovimin e arsimit interkulturor, që do të thotë se ato lehtë mund të avancohen, të pasurohen, të modifikohen, të plotësohen me burime tjera didaktike e kështu me radhë.

3.1 Modele dhe udhëzime për promovim t'ëarsimit interkulturor përmes qëdlimeve të lëndës së SHOQËRISË (klasat 1-5)

Dimensioni interkulturor merr parasysh të gjitha aspektet e veprimtarisë edukativo-arsimore, siç janë: përbajtjet e punës mësimore; format, metodat dhe teknikat e mësimit dhe mësimdhënies; tekstet, materialet dhe mjetet tjera të punës; aktivitete jashtëshkollore; kompetencat e edukatorëve, arsimtarëve, bashkëpunëtorëve profesional dhe drejtoreve; ambienti në institucionet edukativo-arsimore, si dhe ndërlidhja e institucioneve arsimore me komunitetin më të gjérë.

Duke u nisur nga fakti se programet mësimore, për mësim klasor, ofrojnë edhe përbajtje të një numri të konsiderueshëm të elementeve multikulturore, ato mund të shërbejnë si fondament dhe mbështetje e dobishme për pasurimin e përbajtjeve të detyrueshme mësimore me vlerat interkulturore, si një parakusht për kultivimin e një qëndrimi pozitiv ndaj diversitetit (tjetrit). Për këtë arsyе me ndihmën e udhëzimeve dhe rekomandimeve të ofruara, për të promovuar arsimin interkulturor përmes përbajtjeve të përcaktuara me programin mësimor për lëndën e Shoqërisë (klasat 1-5) konsiderojmë se kjo do të jep një kontribut pozitiv për forcimin e ndikimit të aspektit interkulturor, si komponent natyror i procesit të rregullt të mësimdhënies.

Këto janë udhërrëfyes për arsimtarët se si mund të pasurohet procesi i rregullt edukativo-arsimor me vlera interkulturore, përderisa ndërkohe do të realizohet qëllimi primar i temave të dhëna në kuadër të lëndës së Shoqërisë.

***Vërejtje:**

Qasjet e ofruara interkulturore janë veçuar sipas zgjedhjes së rastit për lëndën e Shoqërisë, në pajtim me strukturën e programit ekzistues mësimor (2018/2019):

- http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/Opshtestvo/Nastavna-programa-opshtestvo-prvo.pdf
- http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/Opshtestvo/Nastavna-programa-opshtestvo-vtoro.pdf
- http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/Opshtestvo/Nastavna-programa-opshtestvo-treto.pdf
- http://bro.gov.mk/docs/4_nastavni_programi.pdf
- http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/V-oddelenie/V_oddelenie_programi.pdf

Në periudhën e përgatitjes së këtij materiali për lëndën e Shoqërisë nuk ka libra përkatës për klasat 1-4.

Si resurse zyrtare janë ofruar Doracakët për Shoqëri, të përgatitur nga Byroja për Zhvillimin e Arsimit të RM-së.

SHOQËRI – KLASA E PARË		
Qëllimet dhe detyrat	Përbajtjet	Qasjet
- nxitja e interesit për njoftimin e sa më shumë fëmijëve (përfaqësues të kulturave tjera), si dhe zbulimi i tipareve të ndryshme kulturore	Unë me të tjerët	<ul style="list-style-type: none"> - iniciimi i aktiviteteve me lojëra, me qëllim që të vihen në pah dallimet dhe ngashmëritë ndërmjet fëmijëve të racës dhe gjinisë së ndryshme, gjegjësisht fëmijëve me tipare të ndryshme kulturore (p.sh. veshje): *renditja e pjesëve të rebusit (puzzle) përmes së cilës do të paraqitet një fëmijë me ngjyrë të bardhë, një me ngjyrë të verdhë dhe një me ngjyrë të zezë; *bashkimi i çifteve (përmes lojës Memorie) me veshje të kontinenteve të ndryshme për meshkuj dhe femra; *situatë problemore (me dramatizim të kukullave të letrës ose të tekstit): Ndihamoni të njoftohen (p.sh. Denisi dhe Tina –emrat mund të përshtaten sipas grupit me të cilin punohet)
- mbështetja e imazhit pozitiv për shkollën si bashkësi e dallimeve	Shkolla ime	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i sekuenave të shkurtra të videove dhe fotografive me paraqitje të shkollave anekënd botës: https://www.youtube.com/watch?v=at2gAjsgtk - krijimi i përbashkët i simbolit, flamurit, logos së klasës/ shkollës; - iniciimi i situatës problemore : Si do të veproje? (p.sh. nëse një nxënës përdor fjale ofenduese, përqesh ndonjë nxënës tjetër ose bën ndonjë veprim të ngashëm, duke e dramatizuar atë me ndihmën e kukullave / teatri i kukullave)
- kultivimi i ndjenjës së përkatësisë ndaj bashkësisë së familjes që i përket, si dhe respektimi i vlerave të familjeve tjera	Familja ime	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i fotografive familjare, të familjeve nga vise të ndryshme të botës; - iniciimi i lojës simbolike në grupe (nxénësit ndahen sipas simboleve përkatëse për ndonjë kremitim të caktuar) si dhe rregullimi i përbashkët dhe përgatitja e tryezës soleme
- zhvillimi i interesit të nxënësve për zbulimin e pasurisë së tipareve të ndryshme kulturore të atdheut	Ku jetoj	<ul style="list-style-type: none"> - organizimi i më shumë aktiviteteve me lojëra: * bashkimi i pjesëve të rebusit (aktivitet grupor), të cilat paraqesin veshje të ndryshme në RM; *dëgjimi i melodive të ndryshme tipike për bashkësi të ndryshme etnike në RM, si dhe vizatim i njëkohshëm grupor i asaj që e ndjejnë nxënësit, duke i dëgjuar meloditë; *kuizi muzikor: Zbuluje instrumentin (dallimi i instrumenteve të caktuara tradicionale edhe tipike në bazë të tingujve, fotografisë, si dhe ndërlidhjes së fotografisë me zërin); *njohja e flamurit të Maqedonisë, në mesin e një sërë flamujve të shteteve tjera

SHOQËRI – KLASA E DYTË			SHOQËRI – KLASA E TRETË		
- kultivimi i qëndrimit pozitiv ndaj dallimeve si tipar i dobishëm	Çka më pëlqen te vetja...	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi fillimit vizatimor: Gici që dëshironte të bëhet zog: https://www.youtube.com/watch?v=BKrWrSKTLI 	- zbulimi dhe njoftimi me tiparet dhe veçoritë e më shumë vendeve për banim	Vendi ku jetoj / shtëpia ime	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i vendeve për banim dhe të vendbanimeve anekënd botës (duke dalluar vendbanime tipike për kontinente dhe rajone të ndryshme, për mjedise rurale dhe urbane etj.); - prezantimi i video lidhjeve të internetit: https://www.youtube.com/watch?v=mVoLH7DLqal
- sensibilizimi i nxënësve lidhur me rëndësinë e respektimit të mendimit të tjerëve	Unë e kam mendimin tim dhe e respektoj mendimin e të tjerëve	<ul style="list-style-type: none"> - inicimi i situatave problemore me dramatizim në temën: Të dëgjoj-më dëgjon (p.sh. një nxënës flet, ndërsa nxënësi tjetër i ndërhy në fjalë; një grup i fëmijëve, të cilët nuk mund të merren vesh lidhur me rregullat e lojës së përbashkët etj.) - prezantimi i video lidhjes së internetit (rreth rëndësisë së dëgjimit të ndërsjellë) https://www.youtube.com/watch?v=bu100xyTkku 	- zhvillimi i empatisë ndaj tjerëve, si dhe zhvillimi i shpirtit kozmopolit të nxënësve	Unë dhe ti, ne dhe ju	<ul style="list-style-type: none"> - inicimi i situatave problemore : p.sh. si do të luash (komunikosh) së bashku me vogëlushen nga Japonia dhe vogëlushin nga Rusia?; - krijimi i hartës së botës (vizatimi i konturave të seilit kontinent, nxënësit e organizuar në grupe zhvillojnë aplikacione të fëmijëve që dallojnë për nga pamja e jashtme); - prezantimi i video lidhjes së internetit: https://www.youtube.com/watch?v=GpTR1wF4M6k
- zhvillimi i ndjeshmërisë për nevojat e anëtarëve tjerë të bashkësisë së shkollës	Rregulla të jetesës së përbashkët	<ul style="list-style-type: none"> - hartimi i kodit të rregullave për sjellje në shkollë, duke shfrytëzuar figura përfëmijë me pamje të ndryshme të jashtme; - prezantimi i lidhjeve të internetit: https://www.youtube.com/watch?v=RyLzsQKFpB0 https://www.youtube.com/watch?v=ggDAaANhxOs https://www.youtube.com/watch?v=TZqFYtWCWxg 	- kultivimi i raportit tolerant dhe empatik ndaj të tjerëve	Të drejtat dhe detyrimet e mia	<ul style="list-style-type: none"> - inicimi i situatave problemore : p.sh. çka do të bëje, si do të veproje nëse (u është privuar ndonjë e drejtë, e cila është e shënuar në ndonjë letër, të cilën si detyrë të përbashkët do ta tërheq grupi...?) - prezantimi i video lidhjes së internetit: https://www.youtube.com/watch?v=y_2nA49p3yw
- nxitja e qasjes aktive të nxënësve ndaj sistemit të krijuar të të drejtave dhe përgjegjësive	Të drejtat dhe përgjegjësítë	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i video sekuençave të ndryshme, që kanë të bëjnë me të drejtat e fëmijëve: https://www.youtube.com/watch?v=FGrYj02GSA https://www.youtube.com/watch?v=abv0opArZnw https://www.youtube.com/watch?v=xKBu2B8xZYE https://www.youtube.com/watch?v=HX5LxLK8v5k https://www.youtube.com/watch?v=NzEMFEwEJUU - inicimi i situatave problematike: Si do të kishe vepruar? (p.sh. të shfrytëzohen tregime me situata reale në të cilat janë të shkelura disa të drejta të fëmijëve) 	- njohja dhe tejkalimi i stereotipave gjinore dhe paragjykimeve	Familja ime më e ngushtë (prind, martesë)	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i video lidhjeve së internetit: https://www.youtube.com/watch?v=pF1j22x-yU8 https://www.youtube.com/watch?v=8c3tFNHRX-U - inicimi i lojërage futjen e stereotipave gjinore (p.sh. Kush ku bën pjesë...; Kush çka punon..., e plotësuar dhe pasuruar me ilustrime të profesioneve, të cilat njëkohësisht i kryejnë edhe burrat edhe gratë)
- nxitja e interesit për zbulimin e festave të ndryshme, si dhe mënyra për shënimin dhe kremitimin e tyre	Kremitimi/Festa në familje	<ul style="list-style-type: none"> - nxitja e aktiviteteve të ndryshme me loja, si p.sh. bartja e shpejtë e vezës në lugë përmes pengesave; dallimi i bakllavasë përmes aromës dhe shijes së saj, dallimi i bakllavasë në mesin e ëmbëlsirave tjera (çokollatës, llokumit, hallvës etj.), - prezantimi i video lidhjeve të internetit: https://www.youtube.com/watch?v=XSp3NvlHmME - krijimi i ilustrimeve, këndeve e të ngjashme, me qëllim që të jepen simbole vizuale, të cilat përpunhen me festat e ndryshme anekënd botës 	- sensibilizimi i nxënësve rrëth ndikimit pozitiv të dallimeve në fqinjësi	Farefis, fqinjë dhe miq të familjes sime/Vendlindja ime	<ul style="list-style-type: none"> - organizmi i ndjekjes së përbashkët dhe analizës së sekuençave të caktuara të filmit serik përfëmijëve Mëhalla jonë (në kontekst të respektit të ndërsjelle në fqinjësi) - prezantimi i lidhjes së internetit përfilmin e vizatuar: Kometa magjike: https://www.youtube.com/watch?v=H-1FXmHcK3M

SHOQËRI – KLASA E KATËRT		
- promovimi i rolit universal të bashkësisë së familjes anekënd botës	Jeta familjare Llojet e familjeve	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i albumeve familjare të familjeve të rajoneve të ndryshme, kontinenteve të ndryshme, dhe i video lidhjes së internetit: <p>https://www.youtube.com/watch?v=P0ofYM4ZiKg</p>
- kultivimi i interesit për njoftim me bashkësi të ndryshme familjare dhe veçoritë dalluese anekënd botës	Familjet përgjatë historisë dhe sot	<ul style="list-style-type: none"> - inicimi i lojës për radhitje të shpejtë dhe kronologjike të fotografive të ndryshme të familjeve (anekënd botës) nga periudha të ndryshme kohore
- sensibilizimi i nxënësve për një sërë dallimesh tradicionale si pasuri kulturore	Jeta bashkëshortore dhe rolet bashkëshortore	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i video lidhjeve të internetit, të cilat promovojnë tradita të ndryshme, që kanë të bëjnë me lidhjen e kurorës (martesës): <p>https://www.youtube.com/watch?v=kcjv-yXv9Xg</p> <ul style="list-style-type: none"> - inicimi i diskutimit lidhur me traditat e dasmave në RM (bazuar në përvojat e nxënësve)
- kultivimi i raportit pozitiv ndaj fqinjësisë	Fqinjësia dhe marrëdhëniet fqinjësore	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i pjesëve të episodeve të filmit serik <i>Mëhallajonë</i> - simulimi i situatave të ndryshme problemore në fqinjësi (në nivel të më shumë grupave) dhe dramatizimi i zgjidhjeve të mundshme
- thellimi i njohurive të nxënësve lidhur me trashëgiminë kulturore në RM	Jeta kulturore në komunë	<ul style="list-style-type: none"> - organizimi i kuizit (me qëllim të njohjes së simboleve të ndryshme, instrumenteve muzikore, veshjeve e të ngjashme, që janë karakteristike për rrethinën lokale)
- nxitja e qasjes aktive të nxënësve ndaj dukurive, proceseve në ambientin e drejtpërdrejtë, por edhe më gjerë	Jeta demokratike në komunë	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i video materialit, si bazë për diskutim, debat: <p>https://www.youtube.com/watch?v=Arn8Fp1jyok&list=PL1775CD2417822B7A</p>

SHOQËRI – KLASA E PESTË		
- thellimi i informacioneve të nxënësve për veçori kulturore, gjuhësore, fetare të popullsisë së RM-së	Popullsia e Republikës së Maqedonisë	<ul style="list-style-type: none"> - organizimi i lojërave: Ndërlidhe përshëndetjen tradicionale (të shënuar në gjuhën dhe alfabetin e më shumë bashkësive etnike në RM) me ilustrim përkatës të veshjeve tipike për një etni të caktuar në RM
- kultivimi i qëndrimit pozitiv dhe raportit ndaj kulturave të ndryshme	Jeta kulturore dhe institucionet e Republikës së Maqedonisë	<ul style="list-style-type: none"> - organizimi i kuizit, përmes cilit do të parashtron më shumë pyetje, të cilat do të ofrojnë mundësi për njohje të më shumë melodive tradicionale, instrumenteve, monumenteve, simboleve, shfaqjeve, punonjësve kulturorë-artistik në RM etj. (kuizi mund të ofrojë lojëra si asociacion, dallo kush nuk i takon vargut, memoria, çka ke mbajtur mend nga fotografia etj.)
- zhvillimi i tolerancës, si dhe respektimi i dallimeve religioze në RM	Institucionet religioze dhe fetare të Republikës së Maqedonisë	<ul style="list-style-type: none"> - ngjitja, vënia e aplikacioneve përkatëse të objekteve të rëndësishme fetare në vende përkatëse në hartën e RM-së (në nivel të grupit të nxënësve); - debati me nxënësit për disa nga pyetjet e parashtruara në video: <p>https://www.youtube.com/watch?v=PlqmZBVVH0c</p>
- avancimi i shkathtësive të nxënësve për njohje të pavarur të shkaqeve për konflikt, si dhe zgjidhja e pavarur e tyre	Konflikti dhe zgjidhja e tij	<ul style="list-style-type: none"> - radhitja e rregullt e fotografive, në të cilat është dhënë shkaku për konfliktin, pastaj secili prej grupave e sajon zgjidhjen e vetë; - prezantimi i video lidhjeve të internetit: <p>https://www.youtube.com/watch?v=ZgaidCmfzHk</p> <p>simulimi i procesit për zgjidhjen e konfliktit</p>
- promovimi i rolit	Të drejtat e fëmijëve si të drejta të njeriut	<ul style="list-style-type: none"> - prezantimi i video lidhjeve me qasje ndaj rolit të Malala Jusafzai
- vënia në pah të ndikimit pozitiv të një sërë kulturash ndaj formimit të trashëgimisë kulturore në RM	Trashëgimia kulturore në nën qellin e Republikës së Maqedonisë	<ul style="list-style-type: none"> - inicimi i debatit me nxënësit në temën: çka është kultura/multikultura në RM; - krijimi grupor i maketeve të vogla me objekte të caktuara kulturore në RM

*Vërejtje:

Ky model i ndërtimit të qasjeve edukative interkulturore mund të zbatohet në nivelin e të gjitha lëndëve. Kjo do të mundëson krijimin e një plani zhvillimor për aktivitete interkulturore, në nivel të klasave, aktiveve profesionale, shërbimit profesional, që do të ishte bazë për ndërtimin e një plani zhvillimor të shkollës për mbështetje të të gjitha iniciativave për punë edukative interkulturore.

3.2 Modele të aktiviteteve edukativo-arsimore interkulturore

Para së gjithash zhvillimi i aftësive interkulturore të nxënësve fillon nga posedimi i imazhit pozitiv për veten, identitetin e vet, shprehja e lirë e mendimit, zhvillimin e respektit dhe ndjeshmërisë për ata që dallojnë nga ai/ajo, vendosjen e komunikimit të hapur, gatishmërinë për të ndihmuar, shkëmbyer, bashkëpunuar, si dhe manifestimi i besimit te të tjerët; duke perceptuar ngashmëritë midis individëve me prejardhje të ndryshme; të kuptuarit dhe kultivimi i parimeve për zgjidhjen e situatave të konfliktit në grup; dëgjimi aktiv; pranimin e mendimeve të ndryshme e kështu me radhë.

Duke u nisur nga objektivat e mësipërme të edukimit interkulturor, në vijim ofrohen pesë modele të mundshme të përbajtjeve edukativo-arsimore dhe aktivitete të lëndëve dhe ciklevë të ndryshme të arsimit fillor, të cilat mund të shërbejnë si shembull për shumë ndërhyrje të mundshme interkulturore në përbajtjet e detyrueshme edukativo-arsimore.

|

Klasa	E parë
Lënda mësimore	Matematika
Tema programore	Matja dhe zgjidha e problemeve
Qëllimi individual	- nxënësi të njeh dhe emërojë objekte dhe karakteristika të objekteve rreth vetes në bazë të gjatësisë së tyre
Rezultatet e mësimit	- vëren dhe emëron objektet nga mjedisi i drejtpërdrejtë; - krahason objekte në bazë të gjatësisë: i/e gjatë -i/e shkurtër, i/e lartë-i/e ulët
Propozim struktura e aktiviteteve	Nxënësit ndahan në disa grupe sipas zgjedhjes së rastit (p.sh. nën karrigen e tyre ngjitet një letër me ngjyrë), e pas kësaj ata nxiten që bashkërisht t'i plotësojnë rebuset (me numër më të vogël të elementeve), me çka do të fitojnë gjirafa me gjatësi të ndryshme të qafës.

Pas radhitjes së duhur të tyre, diskutohet për dallimet e gjatësisë së qafës së gjirafave, gjegjësish për dallimet e lartësisë së gjirafave.

Në drejtim të sensibilizimit interkulturore të nxënësve, aktiviteti filletar plotësohet me një video të shkurtër, lidhur me mënyrën dhe vendin e jetesës së gjirafave si specie e shtazëve.

<https://www.youtube.com/watch?v=bNYXweQ81vl>

<https://www.youtube.com/watch?v=fYqISaLmxUc>

Nxënësit nxiten për përfshirje në lojën didaktike: Dallo mes objekteve të shkurtra dhe të gjata. Në një kuti vendosen më shumë objekte me gjatësi të ndryshme (p.sh. shall, metër, copë të leshtë, laps, lidhës etj.). kutia jepet nga dora në dorë, përderisa në prapavijë dëgjohet ndonjë pikë muzikore:

<https://www.youtube.com/watch?v=m5pGNeQ83fc>

<https://www.youtube.com/watch?v=NNELmTbw9yM>

<https://www.youtube.com/watch?v=BSqDLR0yafg>

Nxënësit nxiten për punë individuale në fletët të punës, përmes cilave do të duhet t'i përcaktojnë dallimet në gjatësi dhe lartësi të objekteve të ndryshme, kafshëve etj.

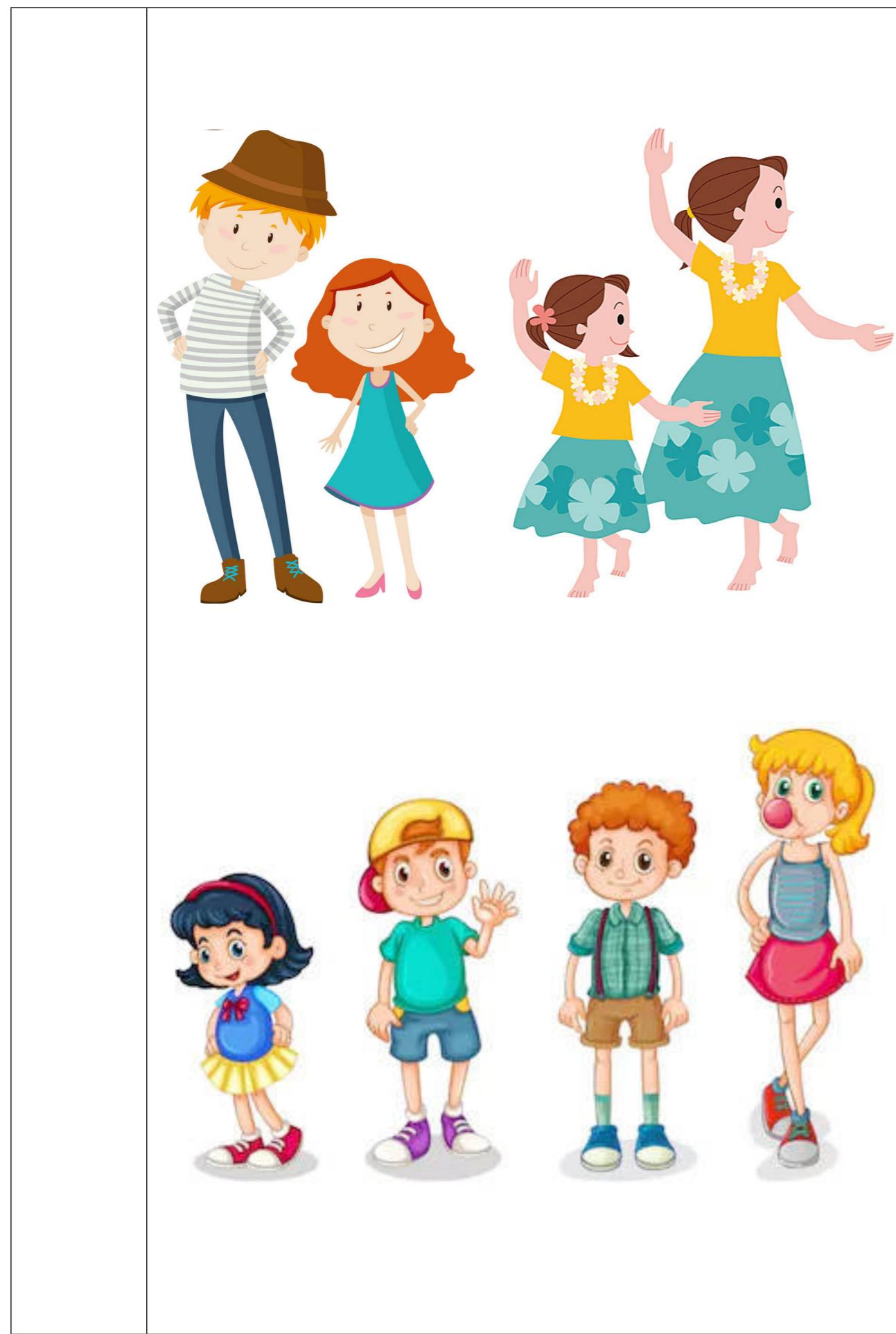
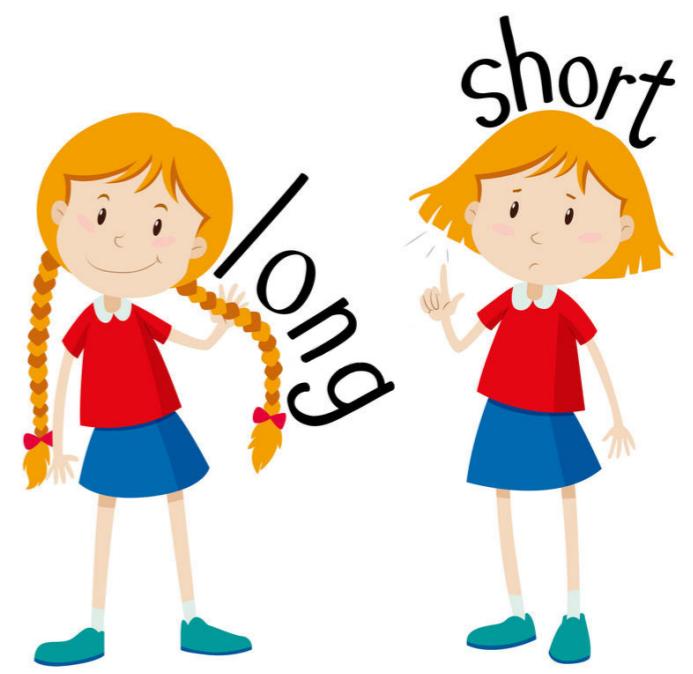
<http://cleverlearner.com/number-activities/images/taller-or-shorter-numbers-activities-02.pdf>

<http://cleverlearner.com/number-activities/images/measurement-worksheets-tall-and-short-2b.jpg>

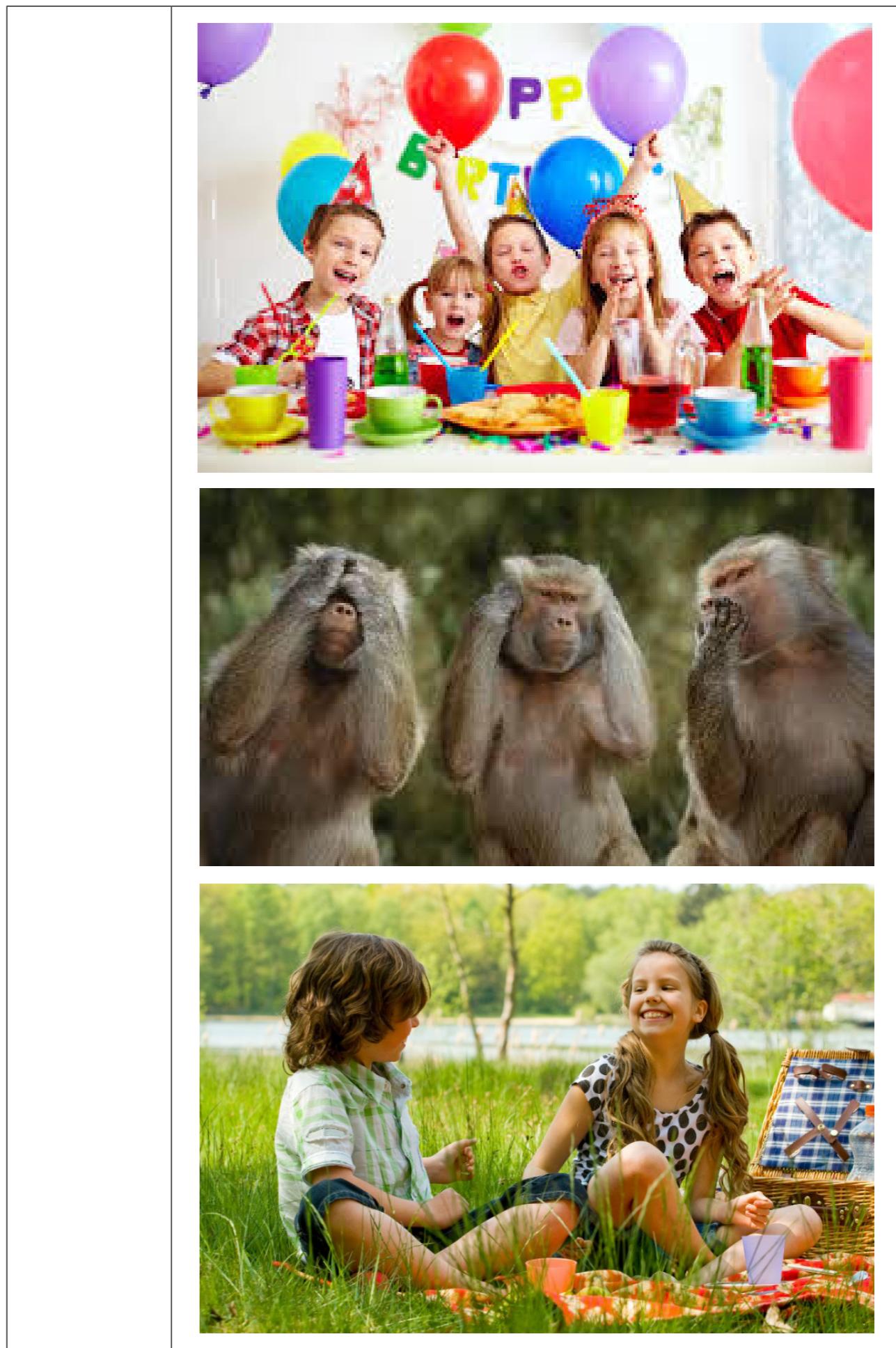
<http://cleverlearner.com/number-activities/images/measurement-worksheets-tall-and-short-1b.jpg>

<http://cleverlearner.com/number-activities/images/measurement-worksheets-tall-and-short-3b.jpg>

Aktiviteti përballet me lojë: Radhit sipas lartësisë. Nxënësve të organizuar në çifte iu jepen kartela dhe aplikacione për fëmijë me lartësi të ndryshme, ndërsa iu jepet detyra t'i radhisin ato nga më i ulëti deri te më i larti.

Klasa	E dytë
Lënda mësimore	Arsimi muzikor
Tema programore	Dëgjimi i muzikës
Qëllimi individual	<ul style="list-style-type: none"> - të aftësohet ta njeh ritmin, shpejtësinë dhe fuqinë e krijimtarisë muzikore
Rezultatet e mësimit	<ul style="list-style-type: none"> - e njeh ritmin në veprat muzikore; - e ndjek ritmin e dhënë; - e dallon shpejtësinë e veprës muzikore (ngadalë-shpejt); - dallon fuqinë e veprës muzikore (e fuqishme-me zë të ulët); - përpinqet të zbatojë ritmin me përdorimin e instrumenteve muzikore për fëmijë (IMF).
Propozim struktura e aktivitetit	<p>Aktiviteti fillon me prezantimin e inserteve të shkurtra muzikore me shpejtësi dhe fuqi të ndryshme.</p> <p>Nxënësit nxiten t'i njohin ato në bazë të shpejtësisë së tyre dhe në bazë të asaj ata e ngritin shenjën përkatëse (lepari – për ritëm të shpejtë, breshka – për ritëm të ngadalshëm).</p> <p>Në drejtim të theksimit të dallimit ndërmjet ritmit të shpejtë dhe të ngadalshëm, nxënësve iu lëshohet një lidhje interneti, ku interpretohet një ninullë nga Brahmsi:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=t894eGoymio, ndërsa nxënësit e kërkojnë fotografinë përkatëse në kutinë muzikore magjike (me qëllim në fotografitë e ofruara jepen ndodhi ose qenie siç janë: ditëlindjet, ndeshjet e futbollit, majmunët në xhungël, pikniku, nëna/babai/gjyshja/gjyshi/vëllai/motra etj., fotografji me foshnjë duke e zënë gjumi, që fëmijët ta kërkojnë dhe gjejnë fotografinë që përputhet me insertin muzikor).</p>

Theksohet lloji i ritmit në ninulla, pavarësisht nga gjuha në të cilën këndohen ose vendi prej ku e kanë prejardhjen.

Nxënësit nxiten ta zbulojnë rolin dhe arsyen e këtyre këngëve. Inkurajohen t'i ndajnë me të tjerët përvojat personale, kujtimin për ninullat nga rrathi i familjeve të tyre.

Paralajmërohet një ninullë nga Japonia, ashtu që çdo nxënës do të përfshihet në përpunimin e jastëkut *oami*, si simbol për fjetje dhe gjumë të qetë (duke përdorë kokrra të fasules dhe copë të pëlhirës dhe duke i lidhur ato në pjesën e sipërme).

<https://www.activityvillage.co.uk/otedama-games>

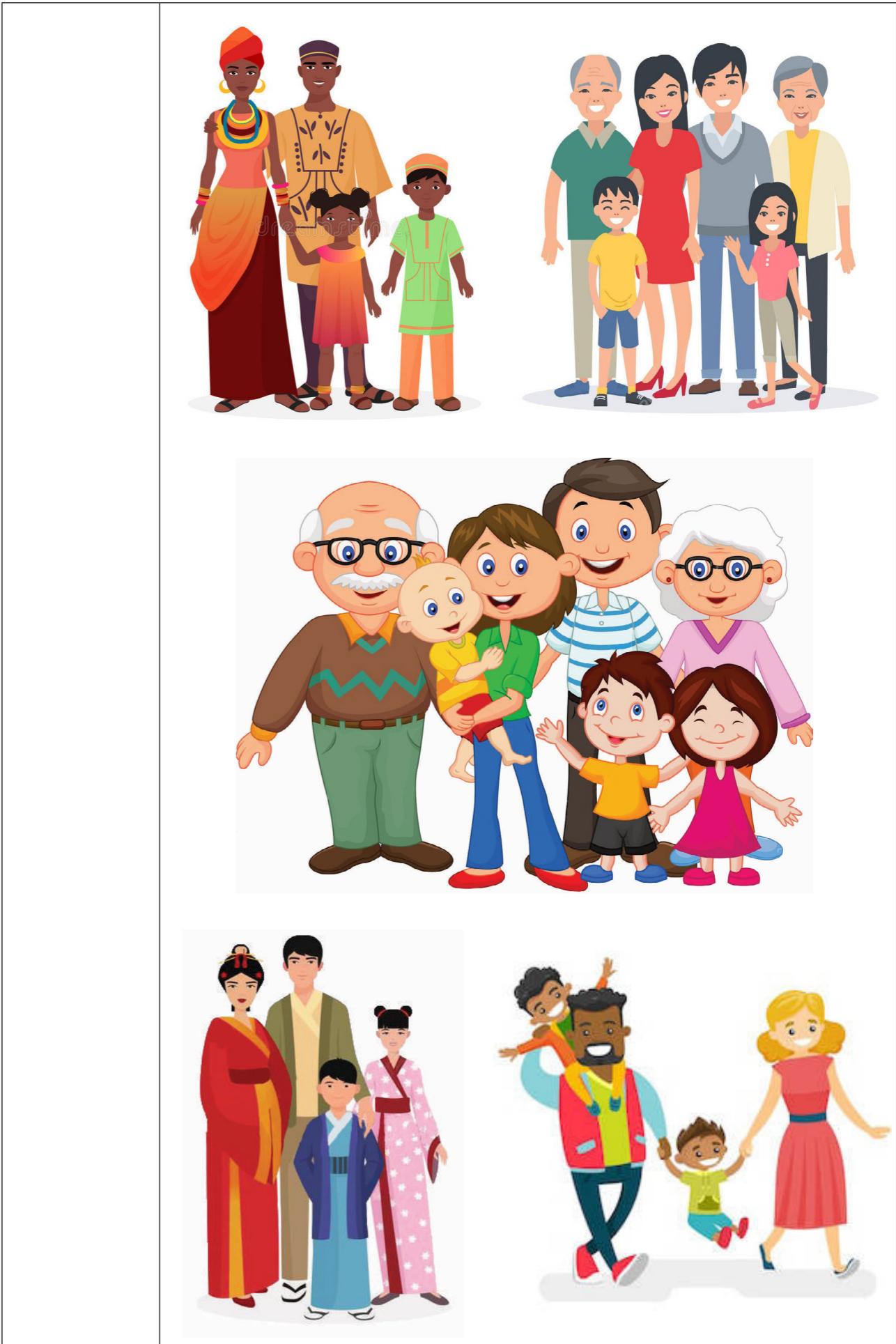

Aktiviteti plotësohet me dhënien e jastëkut *oami* nga dora në dorë, në pajtim me ritmin e ninullës.

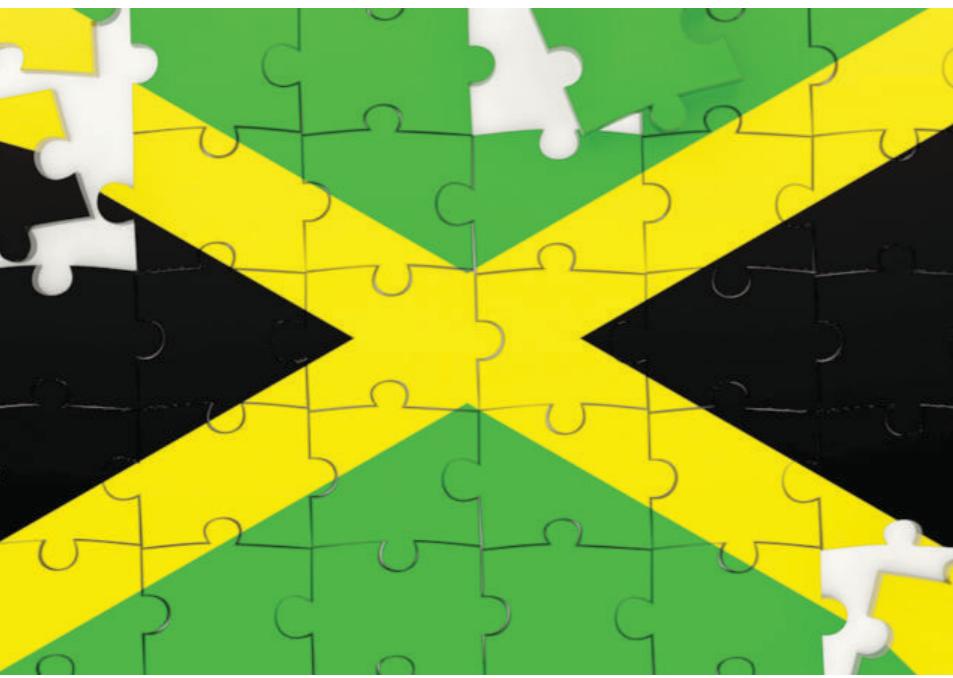
Ky aktivitet rrumbullakohet me lojën muzikore motorike: ndiqe ritmin. Nxënësit organizohen në më shumë grupe me nga 4-5 anëtarë, duke qëndruar njëri pas tjetrit (si tren), ashtu që secili grup duhet të përpinqet ta ndjek ritmin e dhënë të pikave të ndryshme muzikore, mirëpo ndërkohë duhet t'i koordinojnë hapat, lëvizjet, të cilat i bën i pari në kolonë.

Klasa	E tretë
Lënda mësimore	Shoqëri
Tema programore	Familja ime më e ngushtë
Qëllimi individual	- Nxënësi të kuptojë rolin dhe domethënien e familjes
Rezultatet e mësimit	- di ta prezantojë familjen e vet; - shpreh emocione për familjen e vet (verbale dhe joverbale); - e di se shtëpi mund të jetë edhe shtëpia edhe ndërtesa;
Propozim struktura e aktivitetit	<p>Aktiviteti fillon me ndarjen e nxënësve në grupe, pas kësaj, brenda secilit grup, ata inkurajohen të plotësojnë rebusin (me numër më të vogël elementesh), ku do të paraqiten familjet nga pjesë të ndryshme të botës (për shembull, një familje nga Afrika, India, Evropa, familje me numër të ndryshëm të anëtarëve, etj.)</p>

	<p>Theksohet se secili rebus përfaqëson një bashkësi të caktuar familjare, andaj secili nxënës merret me vizatimin e familjes së vet dhe dekorimin e portretit të familjes në një kornizë të bërë nga materiale të ndryshme natyrore.</p> <p>Nxënësit inkurajohen t'i prezantojnë portretet e tyre familjare si dhe t'i vënë në këndin familjar të klasës.</p> <p>Pas kësaj, vijon prezantime të video materialeve të shkurtra me familje nga pjesë të ndryshme të botës, si nga e kaluara, po ashtu edhe nga koha e tanishme:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=y2r2C26RCYs</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=P0ofYM4ZiKg</p> <p>Aktivitetet pasurohen me prezantim të vendeve të banimit dhe vendbanimeve të fëmijëve anekënd botës (duke dalluar vendbanime tipike për kontinente dhe rajone ndryshme, ose mqedise rurale/urbane etj.);</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=TbfaacV1s6k</p>
--	---

Klasa	E shtatë
Lënda mësimore	Biologji
Situata programore	<p>Luj Pasteri dhe puna e tij rrith pasterizimit</p> <p>*vërejtje: Qëllimet dhe rezultatet e ofruara të mësimit, si dhe struktura e aktivitetit janë ndërmarrë nga programi zyrtar mësimor për lëndën e Biologjisë për klasën e shtatë. Ato gjenden në këtë lidhje të internetit: http://bro.gov.mk/docs/nastavni-programi/Cambridge/VII-IX/Nastavna%20programa-Biologija-VII%20odd%20devetgodisno.pdf</p> <p>Në kuadër të saj është përfshirë edhe dimensioni interkulturor, i cili do të shënohet me ngjyrë tjetër me qëllim që të dallohet më lehtë.</p>
Qëllimi individual	<ul style="list-style-type: none"> - Nxënësi e zbulon domethënien e procesit të pasterizimit, si teknikë për ruajtje të ushqimit
Rezultatet e mësimit	<ul style="list-style-type: none"> - E di rolin e fungave (kërpudhave), baktereve dhe viruseve si dhe rolin e tyre në tretjen e materieve organike, krijuimin e ushqimit dhe shkaktimin e sëmundjeve, duke përfshirë edhe punën e Luj Pasterit. - Merr vendime precise, duke përfshirë edhe matjen. - Planifikon si të bëhen hulumtime, duke marr parasysh variablat për të kontrolluar, ndryshuar ose mbikëqyrur. - Mund ta përshkruajë dhe shpjegojë rëndësinë e pyetjes, dëshmive dhe shpjegimeve
Propozim struktura e aktivitetit	<p>Aktiviteti mund të pasurohet në pjesën hyrëse të organizimit të nxënësve në grupe, me qëllim që bashkërisht t'i radhisin si duhet shkronjat e përziera të emrit të Luj Pasterit, si dhe një mini kuiz, ku secili grup duhet që mësa më shpejtë të ofrojë përgjigje të sakta me pllakat PO, gjegjësisht JO, të disa prej pyetjeve, si për shembull:</p> <p>A është lindur në Zvicër? A ka ligjëruar në Universitet? A e ka ligjëruar lëndën e biologjisë? A ka jetuar në Francë?</p> <p>A ka lindur në fillim të shekullit të 20-të? etj.</p> <p>Pas kësaj vijon prezantimi i një video materiali të shkurtër me mini biografi të Pasterit dhe rolit të procesit të pasterizimit: https://www.youtube.com/watch?v=0XdbQ1JkX7c</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit i mbikëqyrin rezultatet e eksperimentit me qumësht. Nxënësit shkruajnë për eksperimentin dhe shënojnë çfarëdo lloj ndryshime të ngjyrës, teksturës, aromës dhe acidit në tabelën përkatëse me rezultate. • Diskutoni për rezultatet, duke shënuar se qumështi i trajtuar në temperaturë shumë të lartë dhe qumështi në pluhur ruhen më mirë. Kërkoni nga nxënësit ta theksojnë këtë: Pse pjesa më e madhe e qumështit shitet si qumësht i pasterizuar? Pse quhet qumësht i pasterizuar? Çka mendojnë fëmijët në bazë të kujt është emërtuar kjo teknikë? • Diskutoni për punën e pasterizimit nga Luj Pasteri dhe pse është me rëndësi të nxehet qumështi në temperaturën e saktë. Çka mendoni, si ka arritur Pasteri ta gjejë këtë temperaturë? • Nxënësit mund të planifikojnë se si më së miri ta gjejnë temperaturën më të mirë për pasterizim të qumështit. Ata duhet të vendosin për variablat e tyre të pavarura, të varura dhe të kontrolluara dhe ta shënojnë metodën e hulumtimit.

Klasa	E tetë
Lënda mësimore	Fizikë
Fusha programore	<p>Fuqia dhe lëvizja</p> <p>*vërejtje:</p> <p>Qëllimet dhe rezultatet e ofruara të mësimit, si dhe struktura e aktivitetit të marrë nga programi zyrtar mësimor për lëndën e Fizikës për klasë të tetë gjenden në këtë lidhje të internetit: http://bro.gov.mk/docs/nastavni-programi/Cambridge/VII-IX/Nastavna%20programa-Fizika-VIII%20odd%20devetgodi.pdf</p> <p>Në kuadër të saj në mënyrë plotësues është vënë dimensioni interkulturor, i cili do të shënohet me njyrë tjetër për shkak të theksimit më të lehtë.</p>
Qëllimi individual	- Të aftësohet nxënësi për llogaritje të shpejtësisë në bazë të dhënavës për distancën dhe kohën e kaluar
Rezultatet e mësimit	<ul style="list-style-type: none"> - Përllogarit shpejtësinë mesatare dhe pëershpejtimin mesatar - Bën matje me saktësi përkatëse - Përdor pajisje të ndryshme në mënyrë adekuate. - Paraqet rezultate përkatëse me tabelat, diagramet dhe grafikët. - Bën përllogaritje të thjeshta. - Identifikon rezultate me përashtim dhe propozon përmirësim të hulumtimit.
Propozim struktura e aktivitetit	<p>Pjesa hyrëse mund të pasurohet me zbulimin e flamurit të Xhamajkës përmes radhitjes së duhur të rebusit të flamurit në aktivitet grupor (për afat sa më të shkurtër), pastaj vijon paralajmërimi i videos për rekordin e U. Boltit</p> <p>http://www.freelogicons.com/country/jamaica/puzzle/download</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Sa mund të kalosh për 10 sekonda? Tregoni video xhirimin, kur Usein Bolti e shënon rekordin botëror në 100 m për 9,58 sekonda. Diskutoni për atë se ajo e dhënë tregon vetëm kohën e jo shpejtësinë. Si e dimë se ai është më i shpejti? <p>Aktiviteti mund të plotësohet me prezantim të video materialit për arritjen e shpejtësisë së U. Boltit gjatë shënimit të rekordit botëror:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=SyY7RgNLCK, si dhe videot për kronologjinë e shënimit të rekordeve botërore në 100m nga burrat dhe gratë:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=-Yskggtat84 https://www.youtube.com/watch?v=5LvoGdy0xz8</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shpjegoni nxënësve se do të eksplorojnë se sa mund të kalojnë për 10 sekonda. Përkujtoni nxënësit për rëndësinë e mbledhjes së rezultateve në mënyrë të organizuar. Kërkoni prej nxënësve të hartojnë një tabelë në të cilën mund t'i shënojnë rezultatet. Nëse është e nevojshme, përkujtoni se si ta vizatojnë tabelën dhe tregoni një shembull. • Dërgoni nxënësit në një vend ku mund të kalojnë distanca mjaft të gjata (p.sh., jashtë ose në sallë). Nxënësit do të provojnë aktivitete të ndryshme siç janë vrapimi, ecja, hedhja ose kërcimi për 10 sekonda. Nëse keni ndonjë bicikletë, patinë me rrata (skateboard), atëherë mund t'i përdorni ato në testin për 10 sekonda. Për çdo aktivitet, nxënësit duhet ta matin distancën e udhëtimit dhe t'i shënojnë rezultatet në tabelat e tyre. Ata pastaj mund të llogarisin distancën mesatare që kanë kaluar për 10 sekonda për çdo aktivitet. • Nxënësit kthehen në klasë dhe diskutojnë për rezultatet. A ishte testi korrekt? Sa ishin të sakta matjet? A kishte ndonjë rezultat që bënte përashtim? Si mund të përmirësohet hulumtimi? <p>Konkludoni se shpejtësia mund të llogaritet nga të dhënat për distancën dhe kohën e kaluar. Për të krahasuar shpejtësinë, duhet të merren rezultate të sakta përmes testit korrekt.</p> <p>Aktiviteti do të mund të rrumbullakohet me mini situata problemore, përmes cilave nxënësit do të nxiteshin t'i vënë në pah kafshët, të cilat Usain Bolti, varësisht nga shpejtësia që kanë, do të mund t'i kalonte. Kjo detyrë mund të realizohet në mënyrë grupore dhe të plotësohet me video prezantim:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=KzjWZjG8mmE që do të jep përgjigje për problemin e parashtruar.</p> <p>Po ashtu, nxënësit në çifte mund të llogarisin shpejtësinë, me të cilën kanë vrapuar atletët gjatë shënimit të rekordeve në 100m (gjatë periudhave dhe garave të ndryshme), si dhe të përgatisin pasqyrë statistikore se sa medalje të arit/argjendit /bronzit në 100m janë fituar për shtete të ndryshme.</p>
--	--

4. Format, metodat dhe teknikat si parakusht për arsim interkulturor

Komponent dhe supozim i rëndësishëm për realizimin e suksesshëm të aktiviteteve dhe përbajtjeve të karakterit interkulturor është zgjedhja e duhur dhe e saktë e metodave të mësimdhënies, teknikave, si dhe formave të punës me nxënësit. Qasja interkulturore duhet të mundësojë ndërveprim, komunikim të drejtpërdrejtë dhe në më shumë drejtime, të nxitë mendimin kritik dhe fleksibil, të kultivojë kureshtjen dhe emaptinë, të kontribuojë për shqyrtimin, ndryshimin e qëndrimeve, të avancojë bashkëpunimin etj. Tashmë veç e kemi theksuar se dhënia e informacioneve faktike mbi kulturat, popujt tjerë e të ngjashme, ose mësimi frontal dhe transferimi i njohurive rreth konflikteve, stereotipave dhe paragjykimeve, për rëndësinë e bashkëpunimit etj., nuk do të thotë vetveti se janë realizuar qëllimet dhe detyrat e arsimit interkulturor. Përkundrazi, është iluzion të flitet për arsimin interkulturor, ndërkohë që nxënësit nuk kanë mundësi që drejtpërsëdrejti të realizojnë kontakt personal, të natyrshëm dhe të përhershëm me kategoritë ndryshme të dallimeve.

Nuk guxon të harrohet se arsimi interkulturor realizohet me nxënësit e moshave të ndryshme dhe në mënyrë transversale nëpër të gjitha lëndët mësimore.

Gjatëpërgjedhjes sëformave, metodave dhe teknikave të arsimit interkulturor duhet të nisemi nga katër parime metodike:

- pjesëmarja (participimi),
- ndërveprimi/interkasioni (bashkëpunimi dhe veprimi i ndërsjellë),
- refleksioni dhe
- parashikimi/anticipimi (Koncepti i arsimit interkulturor, 2016).

Kjo është arsyja pse ne besojmë se format e punës individuale, në çifte ose grupore ofrojnë mundësi të shumëllojshme për nxitje të kreshtjes së nxënësve për zbulim, njohje të dallimeve nga më shumë aspekte, si dhe për mbështetje të marrëdhënieve bashkëpunuese në grup duke debatuar, duke dëgjuar në mënyrë aktive dhe duke ndihmuar njëri-tjetrin.

Njëkohësisht metodat e dialogut, ilustrimit, demonstrimit, punës praktike e të ngjashme janë aparaturë metodike, e cila lehtë do të mundësojë që përbajtje, aktivitetet të cilat janë pjesë e procesit të rregullt arsimor, të avanchohen me elemente interkulturore.

Gama e teknikave arsimore do t'i pasurojë edhe më shumë aktivitetet, duke iu mundësuar nxënësve të zhvillojnë qasje aktive ndaj përbajtjeve, por njëkohësisht edhe do të iniciojnë përdorimin e materialit të pasur didaktik, si dhe stimulim, kultivim të klimës pozitive-emocionale në grup, gjegjësisht në grupe.

Është absolutisht e panatyrrshme që arsimi interkulturor të barazohet me procesin e mësimdhënies, në vend se të barazohet me zhvillimin e shkathtësive për komunikim të hapur, konstruktiv, zgjedhje paqësore të situatave konfliktuale, tejkalim të anësise, stereotipave, paragjykimeve, kultivim të mendimit kritik etj.

5. Dimensioni interkulturor i resurseve didaktike

Realizimi i aktiviteteve të natyrës interkulturore hap një dilemë të madhe për llojin dhe cilësinë e burimeve didaktike, që përdoren për këtë qëllim. Sigurisht, që tekstet shkollorë janë më të qasshme dhe më të përdorura, andaj edhe është e qartë se publiku profesional dhe praktikuesit shpesh ndeshen me përzgjedhje joadekuante të përbajtjes, e cila jo vetëm që nuk ka vlera interkulturore, por është burim i etnocentrizmit, stereotipave, paragjykimeve, prezantimit të njëanshëm të disa komponentëve të caktuara përbajtjesore e të ngjashme.

Nga ana tjetër duhet të theksohet fakti se libri shkollorë ka funksionin e mjetit ndihmës mësimor, dhe se procesi edukativo-arsimor zhvillohet në pajtim me programet zyrtare mësimore, e jo në bazë të përbajtjeve që gjenden dhe janë të përpunuara në tekstet shkollorë.

Pa marrë parasysh se të shumtë janë shembujt negativë në literaturën e teksteve shkollorë, përfat të keq edhe më rëndë bëhet kur ata prezantohen, pa shqyrtim kritik ose pa problematizim të tyre, pa diskutim të iniciuar nga arsimtarët (sidomos me nxënësit e klasave më të larta) etj. Elemente negative në tekstet shkollorë, në sajë të ndjeshmërisë interkulturore të arsimtarëve mund, në bashkëpunim me nxënësit, të janë nxitje shtesë dhe iniciativë për aktivitete interkulturore dhe transformim të tyre në situata programore arsimore dhe interkulturore.

Gjithsesi kjo nuk nënkupton që nuk ka nevojë për analizë serioze sistematike dhe revidim të teksteve shkollorë me aspekt interkulturore, që si një supozim të rëndësishëm për arsim interkulturore thekson edhe Koncepti për arsim interkulturore.

Përpos librave shkollorë, një mori e resurseve tjerë didaktikë mund të janë të përshtatshme për avancim të interkulturalizmit, si për shembull:

- ▶ aplikacione të caktuara të florës dhe faunës nga mjedise të ndryshme gjeografike;
- ▶ veshje të popujve të ndryshëm anëkënd botës;
- ▶ flamuj të shteteve të kontinenteve të ndryshme;
- ▶ harta gjeografike;
- ▶ Fotografi të shkençtarëve, artistëve, shkrimitarëve të njohur të epokave dhe shteteve të ndryshme;
- ▶ burimi audio visual me më shumë këngë tradicionale, përralla, gojëdhëna;
- ▶ ndërtesa, monumente anëkënd botës;
- ▶ përshëndetje në guhë të ndryshme të shënuara më alfabetë të ndryshme;
- ▶ maketë të vendbanimeve të ndryshme;
- ▶ instrumente tradicionale muzikore nga rajone të ndryshme të botës etj.

Resurset e theksuara mund të shërbejnë për pasurim interkulturor të përbajtjeve të ndryshme mësimore, ndërsa në përzgjedhjen e tyre rol kyç kanë punonjësit edukativo-arsimor.

6. Arsimi interkulturor nën prizmin e aktiviteteve jashtëmësimore

Përmes inicimit, organizimit, implementimit dhe koordinimit të një sërë aktivitetesh jashtëmësimore do të pasurohej në masë shtesë cilësia e jetës shkolllore interkulturore.

Para së gjithash aktivitetet e shumëllojshme jashtëmësimore dhe aktivitetet me projekte në shkollë duhet tëjenë pasqyrim i vlerave universale humane në drejtim të mbështetjes së dialogut interkulturor, bashkëpunimit dhe bashkëjetesës; interesave të nxënësve, afiniteteve dhe potencialeve të tyre; por mbi të gjitha duhet ta promovojnë funksionin edukativ arsimor, socializimin dhe aftësimin për bashkëpunim të suksesshëm në grup, çift, si dhe hulumtim dhe zbulim të pavarur.

Shkollat duhet ta mbështesin procesin e funksionimit të ndërsjellë të aktiviteteve të shumta jashtëmësimore, të bazuara në seksione dhe klube të ndryshme të nxënësve.

Përbajtjet e tyre mund të janë nga më shumë fusha të llojlojshme siç janë: arti figurativ, filmi, fotografia, muzika, teatri, grafika dhe dizajni, ambienti jetësor, arsimi për paqe, sporti, kultura urbane, arsimi qytetar, shkenca dhe teknika etj.

Gjatë sajimit të kornizave programore të përbajtjeve jashtëmësimore, theksi duhet të vihet në aktivitetet:

- me karakter interkulturor,
- me karakter bilingual,
- ruajtjen e vazhdimësisë, dinamikës së rregullt dhe rrjedhshmërisë në organizimin e tyre, si një vegël e rendësishme dhe e përmirësuar në procesin e rregullt edukativo-arsimor. Gjithashtu kjo vegël do të ndihmojë në përmirësimin e cilësisë së procesit të rregullt të mësimdhënies, por edhe në mbajtjen e një qëndrimi aktiv, pozitiv dhe të motivuar ndaj procesit të mësimit të nxënësve.

Parimisht aktivitetet projektuese dhe ato jashtëmësimore duhet të bëjnë promovim pozitiv të dallimeve me karakter: etnik, kulturor, fetar, gjuhësor gjinor, socio-ekonomik, zhvillimor.

Qëllimet globale të aktiviteteve jashtëmësimore dhe projektuese me karakter interkulturor janë të orientuara drejt:

- thellimit të marrëdhënieve konstruktive bashkëpunuese ndërmjet subjekteve edukativo-arsimore me përkatësi të ndryshme etnike,
- sensibilizimit për respektimin e dallimeve të ndërsjella,
- ndërtimit të strategjive për tejkalinin e stereotipave dhe paragjykimeve në mjediset shkollore dhe në rrethin më të gjerë,
- nxitjes së qasjes tolerante ndaj dallimeve me karakter social, etnik dhe kulturor,

- aftësimit për bashkëpunim konstruktiv, ndihmë, mbështetje të ndërsjellë,
- zhvillimit të klimës pozitive emocionale në grupe me strukturë heterogjene,
- mbështetjes së interesit dhe kureshtjes për gjuhën e "tjetrit",
- fuqizimit të interaksionit, bashkëpunimit dhe besimit ndërmjet shkollës dhe familjeve,
- zhvillimit të talenteve dhe aftësive në pajtim me potencialet individuale të nxënësve,
- mbështetjes së kureshtjes, origjinalitetit si dhe potencialit krijues,
- zhvillimit të mendimit logjik, fleksibil, divergent dhe kritik. (Koncepti për arsim interkulturor, 2016.)

Falë qasjes së ndryshme aktivitete jashtëmësimore me karakter interkulturor mund të organizohen me sukses si në shkolla monoetnike, po ashtu edhe në shkolla multietnike.

Në shkollat monoetnike duhet të mbështetet realizimi i përbajtjeve, të cilat kanë të bëjnë me promovimin e vlerave universale, humane; njoftim me kulturat e ndryshme, traditat, zakonet, gjuhët etj.

Në shkollat multietnike me mësimdhënie në më shumë gjuhë fokusi duhet të vihet në avancimin e planifikimit dygjuhësor në çifte, organizimin dhe realizimin e aktiviteteve jashtëmësimore dhe shkollore, në të cilat në mënyrë të pavarur do të përfshihen nxënësit e bashkësive të ndryshme etnike me prejardhje të ndryshme gjuhësore.

Aktivitetet projektuese shkollore në veçanti ofrojnë mundësi për rrjetëzim të ekipeve të nxënësve dhe të arsimtarëve në nivel lokal dhe rajonal gjatë implementimit të aktiviteteve projektuese me karakter afatgjatë dhe hulumtues, të cilat do të avancohen me qasje multilinguale, mësim nga distanca, interaksion të ndërsjellë dhe bashkëpunim.

6.1 Praktika dhe përvoja të mira – Modeli Nansen për arsim interkulturor

Modeli Nansen për arsim interkulturor (MNAI) është model i arsimit në Republikën e Maqedonisë, i cili mundëson integrim të suksesshëm të nxënësve, prindërve dhe arsimtarëve të bashkësive të ndryshme etnike përmes procesit edukativo-arsimor, i bazuar në një sërë aktivitetesh të llojlojshme jashtëmësimore dhe projektuese.

MNAM është modeli i arsimit, i cili i kultivon, inkurajon dhe integron në vete vlerat multietnike, dygjuhësinë dhe njëkohësisht e promovon dhe mbështet bashkëpunimin ndërmjet nxënësve, arsimtarëve dhe prindërve, i cili është i bazuar në respektimin e dallimeve dhe ndërtimin e një bashkësie kohezive. Modeli është zhvilluar dhe praktikisht është zbatuar në vitin 2007 pas punës dyvjeçare të projekteve për dialog dhe pajtim në shoqëritë pas konflikteve dhe shoqëritë me ndasi në Maqedoni. Prej atëherë modeli është zbatuar me sukses në më shumë shkolla fillore dhe të mesme të përzgjedhura nëpër komuna të ndryshme në Maqedoni dhe në rajon dhe si i tillë ka dëshmuar rezultate të shkëlqyeshme.

Ky model bazohet në aktivitete jashtëmësimore, gjegjësish në më shumë lloje të seksioneve të nxënësve, të cilat realizohen në dy gjuhë nga dy arsimtarë, në grupe nxënësish me përbërje të përzier etnike.

Aktivitetet jashtëmësimore janë urë përmes cilës fëmijët, nxënësit e bashkësive të ndryshme etnike kanë mundësi dhe hapësirë për takime të përbashkëta dhe të përditshme, për komunikim spontan dhe të lirë, për bashkëpunim, ndihmë, mësim të ndërsjellë dhe shoqërim. Gjatë sajimit të aktiviteteve jashtëmësimore është e domosdoshme të udhëhiqemi nga pyetja: Cilat dhe çfarë aktivitete do të dëshironit që nxënësit t'i ndjekin për çdo ditë? Si duhet të organizohen aktivitetet me qëllim që të ruhet vëmendja dhe motivacioni i nxënësve? Cilat sfera, fusha shkaktojnë interes dhe kureshtje te nxënësit?

Duke e ditur se në procesin e rregullt gjithnjë mungon hapësira për aktivitete lojërash, aktivitete hulumtuese dhe projekte, si dhe me qëllim të tejkalimit të kësaj gjendjeje në klasa, aktivitetet jashtëmësimore menjëherë u treguan si zgjedhje dhe formë e shkëlqyeshme për organizim të aktiviteteve të pasura, motivuese, me lojëra kreative, përmes cilave lehtë do të mund të përfitojnë të gjithë nxënësit, por edhe në mënyrë të vazhdueshme do të nxitet motivi i tyre për t'u angazhuar. Për këtë arsyе situata të ndryshme të lojërave janë bazë përmes cilës lehtë mund të arrihet deri te bashkëpunimi i drejtpërdrejtë, afrimi dhe ndërlidhja e nxënësve me përkatësi të ndryshme etnike dhe gjuhësore.

Shpërndarjen e aktiviteteve e përcaktojnë çiftet e arsimtarëve, por me rëndësi është të theksohet se modeli është maksimalisht fleksibil dhe se gjithnjë duhet t'u del krah zhvillimeve aktuale të shkollës ose evenimenteve më të rëndësishme në nivel lokal dhe komunal.

Aktivitate jashtëmësimore duhet të jenë në funksion të zhvillimit të talentit, shkathtësive dhe aftësive të nxënësve, si dhe në drejtim të fuqizimit të vetëbesimit të tyre, imazhit pozitiv për veten, por edhe qasjen dhe imazhin pozitiv për shkollën.

Roli i nxënësve

Nxënësit dhe prindëritjanë partnerët dhe përkrahësit më të rëndësishëm të Modelit Nansen përsim interkulturor. Në veçanti kemi kujdes për raportin ndaj nxënësve si subjekti i barabartë në formësimin dhe krijimin e procesit të rregullt arsimor, po ashtu edhe të përbajtjeve jashtëmësimore. Gjatë hartimit të përbajtjeve jashtëmësimore me rëndësi është të respektohen njohuritë paraprake, dëshirat, interesat dhe aftësitat e nxënësve. Mu për këto arsyë, përmes përbajtjeve jashtëmësimore duhet vazhdimisht të promovohet qasja e individualizuar, ku ndërlikueshmëria e detyrave do të përputhet me mundësitet zhvillimore të fëmijës, por njëkohësisht do të kenë pranë vetes një "dozë" të vogël të përbajtjeve, të cilat do të jenë në funksion të nxitjes së zhvillimit, d.m.th. do të jenë në zonën e zhvillimit të ardhshëm. Realizimi i drejtpërdrejtë i përbajtjeve interkulturore jashtëmësimore bën qartë me dije për konkluzionin që përbajtjet e planifikuara për çdo ditë (në kuadër të të gjitha seksioneve të parapara) janë ndërtuar dhe prezantuar në nivele të ndryshme të ndërlikueshmërisë; me qëllim që të gjithë nxënësit të mund në mënyrë të pavarur të arrijnë deri te produkti i dëshiruar përfundimtar, gjegjësish rezultati i dëshiruar. Arsimtarët e kanë për detyrë të vërejnë se me çfarë shpejtësie dhe ritmi secili prej nxënësve do të mund ta realizojë qëllimin e parashtuar dhe njëkohësisht të mos jetë i dekurajuar ose pa motiv për shkak të ndërlikueshmërisë së aktiviteteve rrjedhëse.

Rezultatet e aktiviteteve jashtëmësimore sipas Modelit Nansen për arsim interkulturor janë

- komponenti didaktik i përmirësuar dhe i pasuruar në të gjitha grupet, përmirësimi i njohurive, përvetësimi i aftësive për qasje të suksesshme ndaj kulturave tjera, dominimi i aktiviteteve interakteive dhe puna në grupe, qasja e individualizuar për secilin nxënës dhe përparimi individual; teknikat e përmirësuara dhe të zotëruara për mësim aktiv dhe të pavarur të nxënësve;
- arritja e një indeksi jashtëzakonisht të lartë të kohezionit të grupit, kompaktësia në të gjitha grupet e nxënësve, që konfirmon mungesën e ndonjë reziku potencial të tensioneve dhe konflikteve ndëretnike në grupet e përziera etnike;
- promovimi i vazhdueshëm i komponentit inkluziv, d.m.th. përfshirja e vazhdueshme dhe pavarësimi i nxënësve me nevoja të veçanta për pjesëmarrje aktive në aktivitetet jashtëshkollore përmes cilave ata pranohen si anëtarë të barabartë të grupit. Progresi te ata arrihet në dy nivele - në plan të socializimit dhe në plan të mësimit;
- tejkalimi i barrierave për mësim në gjuhën "tjetër", dialog i realizuar me sukses ndërmjet nxënësve të bashkësive të ndryshme etnike, eliminimi i ekskluzivitetit arsimor te nxënësit për shkak të barrierave gjuhësore;
- karakteri multietnik i grupeve jepet në mënyrë vizuale përmes dizajnit të suksesshëm interkulturore hapësirës shkolllore, të përgatitur nga vetë nxënësit;
- përmirësimi rezultateve të procesit të rregullt arsimor në ndikimin e aktivitete jashtëmësimore interkulturore;
- zhvillimi shkathtësive të nxënësve për zgjidhje konstruktive të konflikteve, mendimi kritik, qasja fleksibile ndaj situatave problemore, aftësimi për qasje konstruktive ndaj situatave hulumtuese edhe në kuadër të aktiviteteve jashtëmësimore, por edhe në procesin e mësimit të rregullt;
- arritja e komunikimit dinamik, në më shumë drejtime dhe pa bariera gjuhësore, të pasuruar me shkathtësi për komunikim joverbal dhe kuptim;
- zhvillimi i kompetencave personale dhe sociale të nxënësve të patjetërsueshme për jetë në kontekstin real multietnik (shkollor, lokal). (www.nmie.org)

7. Kompetencat interkulturore

Në realizimin e transformimit të vetes dhe të entit arsimor, rol qendror ka kuadri edukativo-arsimor. Ai duhet të jetë i përgatitur, që në mënyre efikase t'a lehtësojë secilit individ jetën në shkollë, pavarësisht sa është i ngjashëm në aspektin kulturor ose ndryshon nga tjerët. Prandaj kompetencat, të cilat duhet t'i posedojnë arsimtarët për realizim të suksesshëm të dialogut interkulturore në procesin edukativo-arsimor dhe në afirmimin e interkulturalizmit ndërmjet nxënësve, e paraqesin faktorin, i cili ka rol drejtues në këtë proces.

Kompetencat interkulturore të edukatorëve, arsimtarëve, bashkpunëtorëve profesional dhe të përfaqësuesve të drejtorisë së shkollës do të mundësojnë njohje dhe pranim më të lehtë të dallimeve, por edhe interaksion të vazhdueshëm me ta. Ato arrihen në bazë të njohjes së kulturës personale dhe kulturës së tjerëve; posedimit të vetëdijes kulturore, si dhe të ndjeshmërisë kulturore. Vetëm personi, i cili njëkohësisht i ka zhvilluar të dy dimensionet, d.m.th. vetëdijen kulturore, por edhe ndjeshmërinë do të mund me sukses ta përfshijë dimensionin interkulturore në procesin edukativo-arsimor.

Kompetencat interkulturore në vete i ngërthejnë këto kategori:

- Kompetencat personale dhe ndërpersonale, të cilat kanë të bëjnë me zhvillimin e vetëdijes, vetëbesimit, vetëvlerësimit, këmbëngulësish, përkushtimit, kontrollit të emocioneve, fleksibilitetit, gatishmërisë për dëgjim aktiv, komunikimit të suksesshëm, punës individuale dhe ekipore, zgjidhjes së situatave konfliktuale, organizimit kohor të aktivitetave etj.
- Kompetencia ndër-kurrikulare, të cilat përfshijnë planifikimin, programimin, integrimin e përbajtjeve mësimore dhe jashtëmësimore, përdorimin efektiv të teknologjisë informatike kompjuteristike në sferën e arsimit të integruar, hulumtimin etj.
- Aftosità kreative kognitive dhe shkathtësítë, të cilat mundësojnë zgjidhje të problemeve, mendim kritik, marrja të vendimeve, inovacion, origjinalitet, mendim divergent etj. (Koncepti për arsim interkulturore, 2016)

Edukatorët, arsimtarët, punonjësit profesional etj., të cilët me sukses i kanë përfshirë elementet interkulturore në punën e drejtpërdrejtë edukativo-arsimore me fëmijët dhe nxënësit, falë kompetencave të zhvilluara interkulturore, gjithnjë do të kenë kujdes për:

- shqiptimin dhe shkrimin e drejtë dhe të saktë të emri dhe mbiemrit të secilit fëmijë/nxënës,
- vlerën, qëndrimet, pritet e fëmijëve/nxënësve,
- respektimin e denjë të vlerave, qëndrimeve, mendimeve të familjes në lidhje me aspektet e ndryshme të punës edukativo-arsimore,
- dallimet në stilin e mësimit të nxënësve me prejardhje të ndryshme sociale dhe kulturore,

• qasjen ndaj miratimit të përbajtjeve, me qëllim që secili nxënës të mund të arrijë rezultate sa më të larta. (Водич за унапређење интеркултуралног образовања, 2007.),

- ikonografinë shkolllore si në klasë, po ashtu edhe në hapësirat tjera të shkollës,
- stilin e komunikimit, të cilin e promovojnë në klasë,

• qasjen e paanshme si ndaj nxënësve, prindërve, të punësuarve tjerë në shkollë, po ashtu edhe gjatë prezantimit të disa përbajtjeve të ndërlikuara mësimore (të cilat vetveti mund të ngërthejnë kundërthënie, të dhëna hutuese etj.), ose gjatë shënimit të evenimenteve të caktuara, festave, organizmit të manifestimeve përkatëse shkolllore etj.

Kompetencat interkulturore të arsimtarëve do të burojnë si rezultat, produkt i sistemit të vazhdueshëm dhe cilësor të trajnimeve, por njëkohësisht edhe do të stimullohen dhe mbështeten përmes procesit të transformimit gjithëpërfshirës të shkollave multietnike në entet interkulturore edukativo-arsimore.

8. Ambienti pedagogjik interkulturore

Në drejtim të transformimit të suksesshëm të shkollave në mjediset interkulturore, supozim i rëndësishëm është krijimi i ambientit të disenjuar në mënyrë kozmopolite.

Ai duhet të pasurohet dhe vazhdimesh të avancohet me elemente të reja interkulturore, me qëllim që të nxitet kureshtja, gatishmëria për njoftim, zbulimi i ngjashmërive dhe dallimeve të karakterit kulturor dhe gjuhësor.

Regullimi hapësinor i shkollës duhet ta reflektojë aspektin pozitiv të të gjitha kulturave, gjegjësisht diversiteti (gjuhësor, fetar, gjinor, social, kulturor etj.) të paraqitet në mënyrë reale, të plotë dhe në konotacion pozitiv.

Në këtë mënyrë dallimet do të perceptohen si përfitim i përbashkët.

Shkollat duhet të zhvillojnë plan afatgjatëpër krijimin e ambientit interkulturore, t'ebazuar në

- porosi dhe moto inkurajuese, stimuluese dhe multilinguale,
- fotografji, ilustrime, aplikacione dhe simbole me diversitet kulturor,
- eksponate me emblemë interkulturore (p.sh. veshje, gjësende etj.),
- kënde të shumëlojshme të nxënësve të karakterit fleksibil (p.sh. etno këndi, këndi muzikor, këndi për ditëlindje, këndi për krijimtari, leximi, luajtja, zgjidhja e konfliktave etj.) etj.

Shkolla interkulturore do të duhej të aspirojë drejt formësimit të hapësirës dinamike, të gjallë dhe shumëngjyrëshe të shkollës, në rregullimin e së cilës do të kishin fjalën e fundit edhe vetë nxënësit dhe familjet e tyre. Në këtë lloj të hapësirës do të ishin të dukshëm dhe të mirëseardhur përshëndetjet, flamujt, simbolet, ndërtesat e njohura, veshjet e të ngjashme, të cilat kanë prejardhje nga vise dhe rajone të ndryshme gjeografike. Gjithsesi shumica e shembujeve pozitiv merren përmes tregimeve për personat e njohur (shkencëtarë, sportistë, aktorë, muzikantë, artistë etj.).

Dizajni pedagogjik si dhe vetë ambienti shkollor janë mbështetje e fuqishme e veprimtarisë përgjithshme edukativo-arsimore, që për çdo ditë në mënyrë subtile ndikojnë dhe kontribuojnë për zhvillimin e vetëdijes interkulturore dhe ndjeshmërisë së nxënësve.

9. Arsimi interkulturor dhe diversiteti kulturor në bashkësinë më të gjerë

Prindërit e nxënësve nga bashkësítë e ndryshme etnike janë partnerë kryesorë të shkollave, por edhe nxitës të procesit të mbështetjes së konceptit të arsimit interkulturor. Para së gjithash, prindërit dhe shkollat duhet të ndërtojnë lidhje të përbashkëta interkulturore, të cilat do të promovonin procesin e transformimit të:

- nxënësve,
- familjeve,
- shkollave,
- mjedisit lokal.

Nga shkollat pritet ta inkurajojnë bashkëpunimin me prindërit, të organizojnë arsim pedagogjiko- psikologjik për ta, në mënyrë që të marrin pjesë me sukses dhe të ndihmojnë në udhëheqjen, monitorimin dhe inkurajimin e nxënësve përmes procesit edukativo-arsimor në mjediset shkollore, që janë të hapura për dallimet e të gjitha llojeve.

Qëllimet globale të bashkëpunimit me prindërit e nxënësve në drejtim të arsimit interkulturor pritet të fokusohen në:

- kultivimin e imazhit pozitiv për shkollat si mjedise të sigurta, interkulturore dhe stimuluese;
- sensibilizimin për vlerat, parimet dhe rëndësinë e konceptit të arsimit interkulturor;
- nxitjen e procesit të socializmit përmes inkurajimit të formës ekipore të bashkëpunimit;

- fuqizimin e marrëdhënieve të bashkëpunimit ndërmjet prindërvë me prejardhje të ndryshme etnike, fetare, kulturore dhe sociale;
- ndërtimin e strategjive për tejkalim të suksesshëm të burimeve të stereotipave dhe paragjykimeve në mjediset multikulturore shkollore dhe lokale;
- mbështetjen e ndikimit pozitiv të procesit edukativo-arsimor;
- avancimin e bashkëpunimit dhe besimit të prindërvë ndaj shkollës dhe ekipit të arsimtarëve;
- ndihmën në detektimin e afiniteteve, prirjeve, interesave dhe talenteve të nxënësve;
- participimin aktiv në marrjen e vendimeve kyçë për cilësinë e atmosferës së përgjithshme në shkollë;
- nxitjen e vetëbesimit te prindërit dhe e qasjes pozitive ndaj anëtarëve tjerë të grupit.

Qëllimet e lartpërmendura mund të operacionalizohen përmes formave të ndryshme të bashkëpunimit ndërmjet shkollës dhe prindërvë të nxënësve, që do të realizoheshin në grupe me përbërje etnike heterogjene, të organzuara nga ekipet e shkollës në dy gjuhë:

- takimet dhe mbledhjet e përbashkëta të prindërvë;
- pikat për këshillim të prindërvë;
- aksione të përbashkëta shkollore me prindërit;
- aktivitete të përbashkëta projektuese;
- vizita të shkollës nga ana e prindërvë dhe pjesëmarrja në jetën e përditshme shkollore në ambient interkulturore;
- pjesëmarrja e këshillit të prindërvë në zhvillimin e politikave dhe planeve të shkollës;
- material informative i shtypur, broshura, katalogë dhe doracakë me karakter dygjuhësor/tre gjuhësor dedikuar prindërvë.

Këta forma të bashkëpunimit në veçanti do të kenë ndikim pozitiv dhe stimulues dhe forcimin e ndjenjës së besimit dhe imazhit pozitiv të shkollës; zhvillimin e qëndrimit aktiv dhe pjesëmarrës ndaj formësimit të mjedisit shkollor në të gjitha segmentet; tejkalimin e stereotipave dhe paragjykimeve ndaj disa aspekteve të funksionimit të shkollës, ose ndaj lëndëve të caktuara shkollore; ngritjen e nivelit të ndërgjegjësimit për hapat e ndryshme novative të shkollës; përmirësimin e shkathtësive të nevojshme të prindërvë për partneritetin e

duhur (me shkollën); udhëzimin dhe mbështetjen e procesit kompleks të përgatitjes së nxënësve me prejardhje të ndryshme, për jetë në mjedis me shenjë të diversitetit.

Përveç prindërve, rol të rëndësishëm në promovimin e diversitetit kulturor në shkollat multietnike kanë autoritetet lokale komunale të cilët duhet të krijojnë dhe zhvillojnë strategji për të mbështetur diversitetin kulturor në shkollat multietnike. Shkollat multietnike dhe multilinguale duhet të kenë bashkëpunim dhe mbështetje nga komuna përmirësuarje e statusit të tyre multikulturor, në mënyrë që të parandalohet largimi, rënia e numrit të nxënësve në këtë lloj të shkollave, si dhe të parandalohet tendencia për kalimin e tyre nga struktura multietnike në atë monoetnike të nxënësve dhe të punësuarve.

Diskriminimi pozitiv i shkollave multietnike në nivel të bashkësisë lokale, do të mundësonë përmirësimin e bashkëpunimit të tyre me institucionet e karakterit publik, kulturor, arsimor, sportiv, me mediat lokale e të ngjashme, me qëllim që të arrihet dukshmëri më e madhe e këtyre shkollave, si dhe të rriten dobitë e tyre në aktivitetin arsimor në nivel lokal. Do të ishte e dëshirueshme që vetë autoritetet komunale në planet e tyre zhvillimore dhe strategjike të vënë theks në zbatimin e aktiviteteve të përbashkëta me karakter formal, joformal dhe multilingual, dedikuar të gjithë anëtarëve të komunitetit lokal (në vend të realizimit të tyre paralel në shumë fusha të jetës publike).

Dukshmëria e shkollave multietnike do të forcohet, nëse ato në mënyrë plotësuese do të mbështeteshin dhe stimuloheshin financiarisht, me qëllim që ta zbatojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike konceptin e arsimit interkulturor në mjediset e tyre shkollore. Gjithashtu mbështetja financiare shtesë për shkollat multietnike duhet të sigurohet nga ministritë kompetente, të cilat do të mundësonin zbatimin e qetë të arsimit interkulturor, me çka ai do ta dëshmonte statusin e vet si prioritet afatgjatë shtetëror.

LITERATURA

1. Bartulovic, M., Kusevic, B. (2016). Sto je interkulturno obrazovanje – Prirucnik za nastavnike i druge znatiteljnice. Zagreb: Centar za mirovne studije
2. Guidelines for Intercultural Education (2006). Dublin: National Council for Curriculum and Assessment
3. Хашки препораки во врска со образните права на националните малцинства и објасненија (1996). Хаг: Канцеларија на висок комесар за национални малцинства на ОБСЕ
4. Intercultural Education in the Primary Schools (2005). Dublin: National Council for Curriculum and Assessment
5. Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование (2007). Shkup: MASH dhe BZHA
6. Концепција за интеркултурно образование (2016). Скопје: МОН (<http://www.mon.gov.mk/images/Konceptcija-mk.pdf>)
7. NMIE Website, "About the Nansen model". (<https://www.nmie.org>)
8. Насоки од Љубљана за интеграција на разнолики општества (2012). Hagë: Komisari i Lartë i OSBE-së për Pakicat Kombëtare
9. Насоки од Љубљана за интеграција на разнолики општества (2012). Hagë: Komisari i Lartë i OSBE-së për Pakicat Kombëtare
10. Puzic, S. (2007). Intercultural education in European context: analysis of curricula of European countries. Zagreb: Institut za drustvena istraživanja
11. Sablić, M. (2014). Interkulturalizam u nastavi. Zagreb: Naklada Ljevak
12. UNESCO Guidelines on Intercultural Education (2006). Paris: UNESCO
13. Vodic za unapredjene interkulturalnog obrazovanja (2007). Beograd: Grupa Most i Fond za otvoreno drustvo
14. - <http://bro.gov.mk/docs/nastavniplanovi/nastaven%20plan%20devetgodishno%202015-2016.pdf>
15. - http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/Opshtestvo/Nastavna-programa-opshtestvo-prvo.pdf
16. - http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/Opshtestvo/Nastavna-programa-opshtestvo-vtoro.pdf
17. - http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/Opshtestvo/Nastavna-programa-opshtestvo-treto.pdf
18. - http://bro.gov.mk/docs/4_nastavni_programi.pdf
19. - http://bro.gov.mk/docs/osnovno-obrazovanje/nastavni_programi/V-oddelenie/V_oddelenie_programi.pdf
20. - <http://bro.gov.mk/docs/nastavni-programi/Cambridge/VII-IX/Nastavna%20programa-Biologija-VII%20odd%20devetgodisno.pdf>
21. - <http://bro.gov.mk/docs/nastavni-programi/Cambridge/VII-IX/Nastavna%20programa-Fizika-VIII%20odd%20devetgodisno.pdf>

**DORACAK PËR ARSIMTARË
SI DERI TE ARSIMI INTERKULTUROR**